

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI

TOIMETUSE KOLLEGIUM:

V. ALTOA

J. KÄIS

E. MURDMAA (TOIMETAJA)

H. ROOS



Nr. 7

17. AASTAKÄIK — 1935

RIIVUS-
TÄÄRKOOGU

A.-S. „TEKLA“

Peakontor: Tallinn, Suur-Karja 15.
Kodukeskjaam tel. 448-18
Juhatus tel. 474-31

RIIDEÄRID :

Tallinn, Suur-Karja 15,	tel. 445-23
Tallinn, Valli 10	„ 468-02
Haapsalu, Ehte 2	„ 1-57
Kuresaare, Kauba 2	„ 72
Mustvee, Tartu 15	„ 62
Narva, Peetri pl. 2	„ 2-38
Petseri, Kaubarida 6/7	„ 1-17
Pärnu, Tallinna 5-a	„ 1-10
Rakvere, Turuplats	„ 2-85
Valga, Kesk 14	„ 26
Viljandi, Tartu 6-a	„ 2-40
Võru, Jüri 5-a	„ 1-26



Müügil kindlate hindadega järgmiste kodumaa vabrikute kaubad:

Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabriku A./S-i,
Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O./Ü-se,
Sindi Tekstiilvabrikute Ühisuse,
O./Ü. Eesti Niidivabriku .

Välismaa kauba tarvitamisel voolab meie raha üle piiri, suureneb järjest töötute arv, jääb vaeseks maa ja rahvas!

Ostke kodumaa kaupa, vähendame tööpuudust!

Kindlustage

oma elu ja varandus



III EKA'S

suurimas kodumaa kindlustusseltsis.



Küttekriis on puha luule!

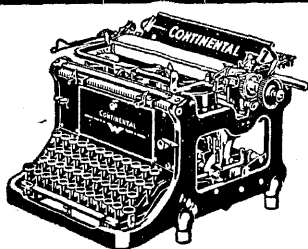
odavat küttevast

Jatkub kõigile. Hinnad endised.

RIIGI TURBATÖÖSTUS

TATARI 1.

Telefonid: 456-62 ja 430-32.



CONTINENTAL STABIILSEIM KIRIUTUSMASIN

Kerge löök, vaikne käik, automaatne lahter-taja ja paljud teised uuendused teevad ta praegusaja mugavaimaks ja täiuslikemaks kir-jutusmasinaks. Nõudke demonstreerimist.

LAOS KÕIK MUDELID: kohvermasinast kuni laiavõlliliseni.

Ainuesindaja:

K.-m. LIER & ROSSBAUM,

Tallinn, Viru tän. 7.

Tähelepanu!

15. novembrist avasime

„Lihatsentraal“ nr. 1-ses

Estonia puiesteel 27, Tallinn, telefon 462-82

delikatess osakonna

Suurima lugupidamisega **Uhisus „Estonia Eksporttapamajad“** Tallinnas.

A.-S. „EESTI REISIBÜROO“

Peakontor: Tallinn, Kinga 3. Tel. 433-20.

Osakonnad: Tartu, Suurturg nr. 7. Tel. 3-72. Pärnu, Endla majas. Tel. 1-13.

Telegrammide aadress: Erbo Tallinn ehk Tartu.

Raudteepiletite müük:

- a) kõikidesse kodumaa jaamadesse;
- b) kõikidesse Euroopa suurematesse linnadesse.

Laevapiletite müük:

- a) kõikidel kodumaa ja Baltimere liinidel;
- b) ookeanipiletid inglise, saksa, prantsuse, rootsi, hollandi, itaalia ja ameerika laevaliinidel, kõikidesse suurematesse ulgumere sadamaisse.

Esitus ja agentuur kõikidest suurematest Euroopa reisibüroodest.

Rahavahetus ning valuuta ost turistidelt.

Välismaa passide ja viisumite muretsemine.

Ringreisupiletid turistidele terves Euroopas.

Ohusõidupiletid „Aero“, „Deruluft“ ja „Loti“ liinidele.

Kohalikkude omnibussiliinide piletid, o.-ü. „Mootor“ ja teised.

Nõuanded ja arvestused reisude kohta tasuta.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU KASVATUSSTEAUSLIK
AJAKIRI

Nr. 7

Tallinn, 20. november 1935

17. aastakäik

SISU: Mis määral on tarvilik ja võimalik keskkooli 1. ja 2. klassi ning algkooli 5. ja 6. õppeaasta õppekavade ühtlustamine — Joh. Käis. Hääldamisest — Liisa Kevend. Laulmisest algkooli 1. ja 2. klassis — Ado Villman. Kooliuuendusnurk: Mõtteid ja võtteid ajalooõpetuse näitlikustamiseks — Ants Udras. Kirjanduse arvustusi ja ülevaateid: Eesti rahvuslikud suurmehed I sari — Villem Altoa; A. Kask, A. Vaigla, J. V. Veski, Eesti keeleõpetus ja harjutustik keskkooli I klassile — J. Väinaste; H. Jänes, O. Parlo, Eesti keele grammatika ja harjutustik koolidele I — J. Väinaste; E. Muuk ja K. Mihkla, Eesti keskkooli-grammatika ühes harjutustikuga I, II ja III — J. Väinaste. Kroonika: Õpetajate XII üldkongress; E. Õp. Liidu asemikkude kogu koosolek jne. Toimetusele saadetud kirjandus.

Mis määral on tarvilik ja võimalik keskkooli 1. ja 2. klassi ning algkooli 5. ja 6. õppeaasta õppekavade ühtlustamine.*

Joh. Käis.

Eesti koolisüsteemi graafiline kujutis, nagu seda tavaliselt esitatakse sunduslikul algkoolil seisvate, üksikuid koolitüüpe kujutavate riskülilikutena, näitab, et keskkooli 1. ja 2. klass on endile „juurdelõike“ saanud algkooli arvel, nii et need klassid kuuluvad sundusliku hariduse astmele. Seepärast ei ole keskkooli 1. ja 2. klassi õppekavade küsimus mitte ainult keskkooli enda asi, vaid nende kujundamisel peaks õigus olema kaasa rääkida ka algkoolide õpetajaskonnal ja kõigil haridustegelastel. Käesoleval ajal on keskkooli õppekavade, nende ehituse ja sisu arutamine seda enam tarvilik, et kehtivad õppekavad on kinnitatud vaid ajutiseks tarvitamiseks.

Õppekava probleem on üsna keerukas ja nõuab järgmiste küsimuste õiget lahendust: 1) missuguseid õppeaineid tuleb koolis õpetada? 2) missugune peab nende sisu ja ulatus olema? 3) kuidas järjestada õppematerjal, et paremini kooli kasvatuslikke eesmärke saavutada. Seega on iga koolitüübi õppekava kujunemisel mõõtuandvad niihästi hariduspoliitilised kui üldpedagoogilised ja metoodilis-didaktilised vaatekohad.

1. Koolis õpetatavate õppeainete nimistu kindlaksmääramisel on olulise tähtsusega antud koolitüübi koht koolisüsteemis ja tema

* Eesti Õpetajate Liidu 12. üldkongressil ettekantud referaat.

eesmärk ning ülesanded. Siin on küll tähtsal kohal hariduspoliitilised kaalutlused, milles avalduvad kaasaegsed vaimsed voolud, kuid haridusvarade küllusest vajalikuma valikul peab ka üldpedagoogilisi põhimõtteid selgesti silmas pidama.

Keskkooli koht Eesti koolisüsteemis on iseloomulik sellest küljest, et tema algklassid kuuluvad sundusliku hariduse astmele. Hariduspoliitiliselt seisukohalt on seepärast vajalik, et keskkooli 1. ja 2. klass arvestaks algkooli sihte ja ülesandeid, sest mitte kõik keskkooli 1. klassi astunud ei jõua keskkooli lõpetamiseni ja niivõrd esimesest kui teisest klassist lahkub osa õpilasi. Viimaste suhtes on nõutav, et nad saavutaksid hariduslikku ja kasvatuslikku taset, mis oleks võrdne algkooli omaga. Käesoleval ajal ei ole veel statistilist materjali selle kohta, kui palju õpilasi jääb pooliku keskkooli-haridusega, lahkudes keskkooli 1. või 2. klassist, kuid senised andmed näitavad, et klassikursuse lõpetanute arv praeguses gümnaasiumis ei ole just kõrge: I kl. oli 1933./34. a. järeleksamisi saajaid 27,1%, II kl. 30,7%, III kl. 30,7% jne.* Kahjuks ei ole teada, kui palju neist ei sooritanud järelkatset või lahkus koolist, kuid 3 eelmise aasta keskmised andmed on järgmised: 1931.-33. a. ei sooritanud järeleksameid 1 klassis 16,2%, II klassis 17%, III klassis 13,1%.** Osa neist jäi samasse klassi teiseks aastaks, osa aga oli sunnitud koolist lahkuma, sest näiteks 1931./32. a. oli kõigis keskkoolis I kl. 2741 õpilast, 1932./33. a. II kl. oli neist ainult 2264 õpilast,*** seega koolist lahkunud 477 õpilast (oletusel, et I ja II klassis teiseks aastaks jääjaid oli ühepalju). Need arutlused näitavad, et praeguse keskkooli 1. ja 2. klassil tuleb arvestada sundusliku alghariduse nõudeid, s. t. nende klasside õppesihid ja -kava peaksid teataval määral ühtlustatud olema algkooli 5. ja 6. õppeaasta õppekavaga (mitte ümberpöörduvalt).

Pedagoogilisest seisukohast on õppekava kujundamisel kaaluv see asjaolu, et keskkooli 1. ja 2. klass ühtib koolisüsteemis 5. ja 6. õppeaastaga, nii et õpilased mõlemas rühmas on ühel ja samal vanus- ning arenemisastmel. See tõsiasi samuti seab kindlad piirid õppetöö erinevustele keskkooli 1. ja 2. klassis, võrreldes algkooli 5. ja 6. õppeaastaga.

Vaatleme, mida kõnelevad keskkooli õppekavad selle koolitüübi eesmärkidest ja ülesannetest. „Keskkooli seaduse põhjal on keskkooli eesmärgiks haritud kodaniku kasvatamine ja õpilase ettevalmistamine keskkoolile järgneva astme õppeasutusse“**** „Algkooli esimene tähtsam ülesanne on kasvatus. . . Püüdes hoida lapse väärtuslikke individuaalseid omadusi isiksuse arendamiseks, tuleb

* „Eesti Kool“ 1935, nr. 2, lk. 67.

** „Eesti Statistika“ kuukiri, 1934, veebruar, lk. 66.

*** Ibid., lk. 63.

**** Keskkooli õppekavad, lk. 2 (on olemas vaid mimeografeeritud kujul).

temas kasvatada ühtlasi tahet ühiseluks ja teadlikuks ühtimiseks ühiskonna elutervikuga Eesti Vabariigi kodanikuna“.*

Võrreldes neid sihimääranguid selgub, et nad oma olemuses ühtivad. Algkooli ülesandeks ei ole muidugi mainitud ettevalmistust järgnevale astmele, sest koolisüsteem ehitatakse altpoolt ülespoole, mitte aga ümberpöörduvalt, nii et sunduslikule algharidusele tuleb rajada kõik järgneva astme koolid. Et keskkooli 1. ja 2. klass asetsevad koolisüsteemi sundusliku hariduse astmel, siis ei võigi nende klasside kasvatuslikud eesmärgid algkooli omist tunduvalt erineda. Mis määral oleksid teostatavad erinevused õppekorralduses, selgub edaspidisest käsitlusest.

Keskkooli õppekavade sissejuhatavas osas selgitatakse keskkooli ülesandeid ligemalt. „Keskkooli peamiseks ülesandeks on haritud kodaniku kasvatamine, kelle oluliseks tunnuseks on omada teatavat hulka teadmisi, mis temal võimaldavad orienteeruda tänapäeva kultuurilises, ühiskondlikus ja majanduslikus elus“ (lk. 2; minu sõrendus, ka edaspidises).

Mida arvatakse kasvatusseaduses seesugusest haritud inimese ideaalist, selgitagu järgmised tsitaadid: „Haritud inimene on see, kes seda teab, mis ta tarvitab, ja kes seda, mis teab, tarvitada oskab, et elus seatud ülesandeid õigesti lahendada. . . Harilik mõiste haridusest erineb praegu-seletatud arusaamisest kõigepealt selle poolest, et temas ei ole mitte formaalne, vaid eriti materiaalne külg tähtis: haridus on üldise arusaamise järgi teatava teadmiste hulga omandamine ajaloos, loodusteaduses, keeltes, kirjanduses jne. Kellel neid on, loetakse haritud inimeseks; kes seevastu üht või teist ei tea, kes Homeroselt ja pärslaste sõdadest, Kopernikusest ja Darwinist pole kuulnud, kes inglise keelest aru ei saa, see ei või ennast ka haritud inimeseks lugeda. Säärane arusaamine haridusest on möödunud sajandil meie koolis türanniliselt valitsenud ja valitseb veel nüüdki. Kõik keskkoolid püüavad oma õppekava selle arusaamise järgi korraldada.

Sellele labasele haridusmõistele seame vastu oma haridusmõiste: haritud on see, kes oma mõistuslikud vaimuanded vahenditega, mis kasvatus ja elu talle näitavad, on nii arendanud, et ta suudab oma elu piires alati kindlat seisukohta võtta ja mõistab elu seatud ülesandeid õigesti lahendada. Kas ta palju või vähe teab, ei ole tähtis.

Haridust ei saa omandada väliselt, ta kasvab ainult inimese siseilmas. Nüüdisaja suurim eksiarvamus on, et haridust võetakse mingisuguse ülikonnana, mida võib teha ja selga tõmmata. Keskkoolid oleksid nagu „hariduse vabrikud“, kust igaüks võib oma lastele osta, mida ta tarvitab. Haridus sünnib ainult inimese vaimuilmade arengu läbi, kõik teised asjaolud on paljad haridusvahendid. See on õieti poolharidus, mida kogu maa-

* Algkooli õppekavad, lk. 1.

ilm nimetab hariduseks: on midagi kuuldud ja võidakse rääkida igasugustest asjadest, aga ilma täielise arusaamiseta ja seesmise läbitöötamiseta. Ja see poolharidus on kahtlemata a ja haigus.“*

Samas mõttes on väljendunud ka teised kasvatusteadlased, näit. G. Kerscheneiner, E. Spranger. Viimane on tabavalt lausunud, et „haridus on see, mis jääb siis, kui kõik koolis õpitu on ununenud.“

Paistab silma, et „keskkooli õppekavades“ keskkooli kasvatuslikkude ülesannete käsitluses puudub küllaldane selgus ja järjekindlus. Ülaltoodud, õppekavades esikohale seatud juhtlause näeb kasvatus, haritud kodaniku kasvatamise peaülesannet teatava hulga teadmuste omandamises. Kuid mõni rida allpool on keskkooli kasvatuslikud ülesanded hoopis teises mõttes esitatud: „Ühenduses õppetööga ja õppetöö enese kaudu peab keskkool samuti nagu teisedki koolid oma õpilasi kasvatama taotelles üldist kasvatuseseesmärki: kõlbeline isiksuse kujundamist.“ Viimane lause viib järeldusele: 1) et „teised koolid“ teadmusi ega haridust ei anna, küll aga kasvatavad ja 2) et „üldine kasvatuseseesmärk“ — kõlbeline isiksus, mida taotlevad „teised koolid“, on keskkoolis kõrvalise tähtsusega. Haritud inimese ideaal, kelle „oluliseks tunnuseks“ on teadmuste hulk (seda korratakse siin-seal ka üksikute õppeainete seletuskirjades, näit. lk. 70), on sisemises vastuolus õppekava teiste nõudmistega: „tuleb võimalikult arendada õpilase isetegevust ja algatusvõimet (lk. 2)“, „rõhutatagu aine kvalitaativset läbitöötamist ja mitte materjali hulka (lk. 3)“. Ei ole kahtlust, et teadmuste hulga toonitamine haridusideaalis toob kaasa suure ohu: õpilaste ülekoormamise ainega, mille üle kurdetakse juba praegugi lastevanemate keskel.

Kui õppekavade alused oleksid täiesti määratud ülaltoodud ühtluskooli põhimõtetega, siis peaksid keskkooli 1. ja 2. ning algkooli 5. ja 6. klassi õppekavad täiesti ühtima. Kuid kaasaegsed haridussüsteemid püüavad rahuldada ka seda pedagoogilist nõuet, et koolide õppekorraldus peab võimalikult arvestama õpilaste erinevaid kalduvusi ja võimeid. Alates teatavast arenemisastmest, näiteks 12-aastaselt, peab õpilasel võimalus olema valida koolitüüpi, mille õppekorraldus paremini vastaks tema kalduvustele ja huvidele. Seejuures aga jäävad kõik eritüübilised koolid oma hariduslikkude ülesannete poolest ühevärsiks. Tuntuim näide niisugusest diferentseerunud ühtluskoolist sundusliku alghariduse piirides on nn. Mannheim'i süsteem.**

Niisuguse pedagoogilise nõude kohaselt oleks meil kõige rohkem õigustatud võõrkeele õpetamine 5. ja 6. õppeaastale vastavais keskkooli 1. ja 2. klassides. Loomulikult toob uus õppeaine kesk-

* Fr. Paulsen. Pädagogik, 1921.

** Joh. Käis. Isetegevus ja individuaalne tööviis, 1935, lk. 83.

kooli 1. ja 2. klassis muudatusi ka teiste õppeainete kavasse, kuid sellest ei peaks siiski viimastes suuremaid lahkuminekuid tekkima.

2. Õppeainete sisu kohta seavad algkooli õppekavade põhilauseid järgmise nõudmise: „Ainevalik peab sündima kõigepealt psühholoogilisel alusel, lapse arenemise ja tema vaimsete huvide kohaselt“ (lk. 1). Ka keskkooli õppekavad nõuavad, et „õppematerjali valikul tuleb arvestada õpilaste arenemisastet“ (lk. 3), kuid tegelikult ei ole see nõue 1. ja 2. klassis järjekindlalt teostatud. Nii näiteks on 1. kl. kirjandusõpetuses esikohal muinasjutud, muistendid, vanasõnad, mille kohta on üldiselt teada, et nad lapsi ses vanuses ei huvita; 2. klassis esineb süstemaatiline häälikute kursus, mis ei ole lastele jõukohane. 1. klassis õpetatakse ainult vana ajalugu, 2. klassis ajalookursuse täidab keskaeg, mis laste vaimsetest huvidest seisab õige kaugel, jne.

Algkooli õppekavades nõutakse kodumaise aine esiletoetmist, mis on tingimata vajalik kodaniku kasvatamise eesmärkide saavutamiseks. Keskkooli 1. ja 2. klassis see tähtis põhimõte ei esine, näiteks ajaloos ja maateaduses: 1. kl. ajaloo kursuses puudub eesti rahva ajalugu, kodumaa maateadust ei õpetata 1., 2. ja ka 3. klassis.

3. Veelgi halvem on lugu õppematerjali järjestusega ja aine käsitusviisidega. Algkooli õppekavades esineb kindel nõue: „Üheski aines ei või võtta eesmärgiks aine teaduslik-süstemaatilist käsitlust;* selle asemel tuleb hoolitseda, et uutele mõistetele alati antaks selge sisu ja et nad oleksid mitmekülgsest seotud üheks tervikuks lapse vaimuvaraga (lk. 1)“.

Keskkooli õppekavades on aine korraldatud puht-süstemaatiliselt ehk progressiivselt. See printsiip on pärit keskajast, millal terve aasta jooksul õpetati ainult üht ainet: triviumis üks aasta grammatikat, teine dialektikat, kolmas retoorikat, quadriviumis samuti aritmeetikat, geomeetriat, muusikat, astronoomiat. Hiljemini õppeainete arvu kasvamisega hakati küll ühes ja samas klassis mitut ainet õpetama, kuid üksiku õppeaine ehituses jäi kehtivaks progressiivne ehk süstemaatiline aine järjestus. See tõi endaga kaasa uue pahe — õ p p e t ö ö k i l l u s t u s e, mis esineb teravalt kujul just keskkoolides.

Mida arvatakse kasvatusteaduses progressiivsuse ja teaduslik-süstemaatilise ainejärjestuse kohta, selgitagu järgmised mõtted: „Ainult õppekavas antud eeskiri ja mitte midagi muud ei ole õpetajale mõotuandev õpetuses. Ei arvestata sugugi õpilase vastuvõtuvõimet. Peapuuduseks niisuguses ainejärjestuses on: õpilase teadmused ei astu selles õppevormis üldse tegevusse. Õppekavas

* Tuleb eristada teaduslik-süstemaatilist käsitlust süstemaatilisest õpetusest laiemas mõttes. Viimast iseloomustab käsitluse selgus, järjekindlus ja ülevaatlikkus, mis aga ei takista sugugi seotud olla mingisuguse teadusliku süsteemiga. Nii võib ka üldõpetus teotella süstemaatilist käsitlust. Järgnevas peetakse silmas just teaduslik-süstemaatilist külge keskkooli õppekavades.

määratud aine kindel järgimine viib mööda õpilasel juba olevatest teadmusest. Õpetusefekt tahab saavutada ainult teadmusi, aga ta ei ole kunagi õpilase teadmuste tulemus. Õpilane võtab vaid vastu, ta ei tööta. Õppeained seisavad eraldatult üksteise kõrval. Niisugustes tingimustes ei saavutata kunagi haridustervikut. See on tarvilik, kui õpilane peab seisma eluülesannete kõrgusel.“* Seepärast eelistatakse teisi õppekava-tüüpe, näiteks kontsentratsiooni põhimõttele rajatud õppekava, mis arvestab ka õpilase individuaalsust ja väldib õpetuse killustust. Progressiivselt-süsteemaatilise õppekava puudusi, peamiselt küll ainult õpetuse killustuse ohtu, tunnevad ka keskkooli õppekavad, sest keskkooli õpetusliikude ülesannete selgitamisel nõutakse iga aine kavast keskustust teiste õppeainetega, kuid iga tegelik õpetaja teab, et progressiivselt-süsteemaatilise õppekava teostamisel on väga vähe tegelikke võimalusi õppeainete keskustuseks. Seepärast jääb küll ainult vagaks sooviks nõue: „Iga õppeaine üksikult, samuti kool tervikult kogu oma siseelu, õpetusliku ja kasvatusliku tegevuse korraldamisega, peavad aitama õpilast tervikliku maailmavaate kujundamisele, kus eri õppetundides omandatud kirju materjali hulk liituks üheks terviklikuks kogupildiks.“ Niikaua kui õppetundides omandatakse „kirjut materjali hulka“ (mis kahjuks ongi tavaline nähtus), ei ole kooli õpetuslikus ja kasvatuslikus tegevuses ühtki mõjuvat tegurit, mis liidaks „kirju segu“ tervikuliseks kogupildiks.

5-klassilise keskkooli õppekava kujundamine progressiivselt-süsteemaatilisel printsiibil osutub ebaotstarbekohaseks ka teistel, veelgi tähtsamatel kaalutlustel. Keskkooli õpilaste vanus on keskmiselt 12—17 a. Kuigi puuduvad täpsemad andmed eesti laste ja noorte vaimse arenemise kohta, on kahtlemata õige, et selles vanuses esineb 2 erinevat arenemisastet, mida lahutab murdeiga 14.—15. eluaastal. Murde-eelseid aastaid (12.—14.) iseloomustab veel otsene huvi, vaatlik mõistmine ja sellest tingitud ülekaalus mehaaniline õppimine** Poiste ja tüdrukute huvid selles eas erinevad tunduvalt (kas peavad sedagi silmas keskkooli süsteemaatilised õppekavad?). Alles küpsusega arenevad kaudsed huvid ja teadlik, mõtteline õppimine, mis on teaduslik-süsteemaatilise õpetuse tähtsaks eelduseks. Esimese ja teise keskkooli klassi õpilased praegustes oludes ei ole võimalised teaduslik-süsteemaatiliste õppekursuste omandamiseks, millele on tähelepanu juhtinud mitmed õpetajad ja koolijuhatajad. Keskkooli õppekavade sissejuhatavas osas leidub, osalt küll kaudne, viide sellele psühholoogilisele tõsiasi: „Nooremates klassides tuleb nii töökavade koostamisel kui õppemeetodi valikul arvestada algkooli, kust õpilased tulevad (lk. 3)“, kuid tegelikult kavad seda peagu ei arvesta.

* M. Löwi. Grundbegriffe der Pädagogik, lk. 85—87.

** Äratub imestust, et viimasel keskkooliõpetajate kongressil (31. okt. ja 1. nov. 1935. a.) nõuti isegi 4. õppeaasta liitmist keskkooliga selleks, et juba sel õppeaastal alata „süsteemaatilist“ õpetust.

On tähelepanav, et eriainete õpetajad, vastavate õppekavade koostajad, lähevad lahku õpilaste vaimsete omaduste hinnangus. Nii loeme maateaduse õppekava seletuskirjast: „Keskkooli I ja II klassi õpilased on sellises eas, kus nad veel ei suuda ühendada nähtusi põhjuslikes suhteis“, seepärast: õpilase noorust arvestades tuleb maateaduslikku materjali, eriti just I ja II kl., esitada piltlikult, näiteks valitud maa-aladena (maastikkudena), kus inimene ise liigub ja tegutseb vastavas miljöös (lk. 70).“ Ajaloo õppekava seletuskirjast aga loeme: „5. õppeaasta eas . . . suudab õpilane juba fakte siduda ja sündmuste põhjusi ning tagajärgi mõista. 6. õppeaasta eas võib õpilaste võimeis märgata ka abstraktset mõtlemist ja püüdu üldistuseks. Seepärast tuleb siin kursusse kuuluvat materjali käsitleda juba ajaloolise arenemise seisukohalt (lk. 82).“

See vasturääkivus näitab, et keskkooliõpetajad puudulikult tunnevad lapsepsühholoogiat. Ei ole siis ka ime, et nõutakse juba 1. ja 2. klassis süstemaatilist ainekäsitlemist ja et õpilased niimõnigi kord meeletult kurdavad: „Mitte ei saa aru.“ Järelikult jääb ainult üks tee — tuupida. Kas aga see viib ka kooli kasvatuslikkudele sihtidele, on väga küsitav.

Kõigest ülaltoodust peaks selge olema, et keskkooli 1. ja 2. klassi ajutised õppekavad vajavad ümberkorraldamist ning kokkukõlastamist kasvatus-teaduse ja lapsepsühholoogia nõuetega. See lähendaks neid ka algkooli 5. ja 6. õppeaasta õppekavadele sel määral, et mõlema kooli kavad oleksid üheväärsed. Keskkooli üldiste sihtide taotlemine ei oleks sellega raskendatud, vaid koguni paremini kindlustatud.

Kavade kokkukõlastamine on võimalik kõigis õppeaineis (välja arvatud esimene võõrkeel). Vaatleme seda võimalust üksikutes õppeainetes, jättes kõrvale niisugused ained, nagu usuõpetus, joonistamine, laulmine, tööõpetus ja võimlemine, millel ei ole olulist tähtsust algkooli lõpetanuile keskkooli edasiminekul. Alg- ja keskkooli tunnitabelist selgub ka, et tundide arv neis aineis on mõlemas koolis kas võrdne (võimlemine, usuõpetus) või keskkooli 1. ja 2. klassis väiksem (joonistamine).

Emakeeleõpetuse ülesanded on keskkooli 1. klassis: keeleõpetuses — olulisemate õigekeelsuslike alade üldjooneline tutvustamine ning harjutamine ettevalmistuseks järgnevate klasside süstemaatilisele keeleõpetusele; kirjandusõpetuses — arengukohaste kirjandusteoste ja katkendite tutvustamine ning neisse süvenemine, ortofooniline ning ilmekas lugemine, selge ja tabav väljendamisoskus nii kõnes kui kirjas.

Kõik see üldiselt ühtib emakeeleõpetuse ülesannetega 5. õppeaastal algkoolis. Kui keskkoolis tegelikult käsitletakse erinevaid kirjanduspalu, siis ei võiks sellest tekkida mingisuguseid vahesid õpetuse väärtuses alg- ja keskkoolis. Peetakse ju täiesti loomuli-

kuks nähtuseks, et õpetaja võib palu käsitleda omal valikul, ja algkooli õppekavad ei anna üldse sunduslikku kirjanduslike palade loendit. Ka keskkooli õppekavades esineb palade nimestik ainult seletuskirjas, mis samuti peaks tähendama valitavuse võimalust.

Psühholoogilistel kaalutlustel ei saa õnnestunuks pidada muinasjuttude, muistendite, samuti vanasõnade nihutamist 1. klassis käsitluse etteotsa. Missugune kirjandusõpetuse aine on sellele eale vähe sobiv.

Keskkooli 2. klassis on keeleõpetuse ülesandeks häälikute- ja õigekirjutusõpetuse süstemaatilise kursuse ülevaate andmine, mis ka on selles eas varajane. Kirjandusõpetuse ülesandeks on arengukohaste teoste ja nende katkendite käsitlus, ilmeka lugemise ja mõtete väljenduse oskuse arendamine.

See on emakeeleõpetuse ülesanne ka algkooli 6. õppeaastal. Et emakeele tundide arv keskkooli 1. ja 2. klassis (5 tundi) on isegi väiksem kui algkoolis 5. ja 6. õppeaastal (maakoolides 6 tundi), siis tuleb järeldada, et emakeeleõpetust neis klassides alg- ja keskkoolis võib üheväärselt pidada. Kava erinevused ei näi aga keskkoolile kasuks olevat.

M a t e m a t i k a õpetamise ülesandeks keskkooli 1. klassis on: täis- ja murdarvudega arvutamise oskuse arendamine, selle oskuse rakendamisega tegeliku elu ülesannete lahendamisel; tutvumine nurga, kaare ja pindala mõõtmisega, tutvumine lihtsamate tasapinnaliste ja ruumiliste kujunditega; 2. klassis: tutvumine algebra algmetega, võrdeliselt ja pöördvõrdeliselt olenevate suuruste uurimine tegeliku elu tarvete ulatuses, arvuvalla laiendamine negatiivsete arvudega, igasuguste arvudega arvutamise oskuse kindlustamine. Tunde on kummaski klassis 4 (algkoolis — 5. õppeaastal 5, 6. õppeaastal linnas 4 tundi).

Järelikult, matemaatika kava suuremalt osalt ühtib; keskkoolis on oluliseks erinevuseks algebra algkursus (kuni 1. astme võrrandite lahendamiseni), milleks on määratud 2. klassis õppeaasta teine pool. See erinevus toob raskusi algkooli lõpetanuile keskkoolis edasiõppimisel, sest tuleb puuduvat osa järele õppida. Et aga esimeses võõrkeeles järeleõppimine, seega ka tundide arvu suurendamine osutub paratamatuks, siis tuleb küll otstarbekaks pidada algebra algkursuse väljajätmist 2. klassi õppekavast, millega ka matemaatikas oleks vajalik ühtlus saavutatud.

L o o d u s õ p e t u s e kavas paistab kõigepealt silma suur vahe tundide arvus algkooli kasuks: keskkooli 1. ja 2. klassis kummaski 2 tundi, algkoolis 5. ja 6. õppeaastal 4 tundi (linnakoolides 6. õppeaastal 3 tundi). Seetõttu esineb keskkooli 1. ja 2. klassis loodusõpetuse kavas ainult botaanika ja zooloogia, kuna algkoolis käsitellakse ka teisi loodusõpetuse alasid.

Loodusõpetuse ülesannete ja õppekava ligem vaatlus jätab ebamäärase, vähe rahuldava mulje. 1. klassis on loodusõpetuse ülesandeks: botaanikas — tutvustada lihtsamate õistaimedega

ümbritsevaist taimeühinguist, arendada õpilastes võimet taimeeraldamiseks süstemaatilisteks ühikuteks; zooloogias — tutvustamine selgrooliste loomade kehaehitusega, eluviisidega ja süstemaatikaga. Siin paistab silma: 1) katse ühendada taimeühiskondade ja süstemaatika-põhimõtet, 2) süstemaatika rõhutamine. Seletuskirjas esitatakse veelgi uued nõuded: „botaanika õpetamisel olgu aluseks morfoloogiliste mõistete omandamine“ ja peale selle „tuleb iga objekti juures käsitleda ka tema bioloogilisi nähteid, s. o. käsitleda vaadeldavat objekti tervikuna ja vastava ühiskonna liikmena. Kultuurtaimede juures tuleb eriti rõhutada nende kasvutingimusi ja nende eest hoolitsemist (lk. 56).“ Seega tahetakse botaanika-õpetusega anda teadmisi morfoloogiast, bioloogiast, ökoloogiast, fütosotsioloogiast, süstemaatikast, taimekasvatusest — ja seda kõike 12-aastastele lastele! Põhimõtteliselt ei saa pooldada ka süstemaatilise ja fütosotsioloogilise printsüübi kunstliku ühendust: „rist- ja nelkõielised — põld- ja aedumbrohud; tulik- ja liblikõielised — niit; roosõielised, kanarbikulised ja esikud — mets; kurerehalised ja naistepunalised — kõnnustud (lk. 52).“ Taimede tegelik levik ei anna küllaldast alust seesuguseks rühmituseks.

Kui loodusõpetuse üldistes eesmärkides rõhutatakse, et tuleb „eriti juhtida tähelepanu praktiliselt kasutatavaile taimedele ja nende eest hoolitsemisele kui ka kahjulikkudele taimedele ja nende vastu võitlemisele (lk. 51)“, siis võib sellega täiesti nõustuda. Aga kuidas kokku kõlastada selle põhinõudega ülaltoodud näiteid: missugust nimetamisväärset praktilist kasutamist leiavad näiteks esikute, kurerehaliste, naistepunaliste esindajad?

Süstemaatiliste rühmituste selgitamiseks soovitatakse ka niisuguseid võõraid sugukondi, nagu liilialised, amarüllilised (lk. 56) jne.

2. klassi õppekava on samalaadne. Siin nõutakse lisaks „keerulisema õieehitusega taimede tundmaõppimist“ (võhumõõgalised, käpalised; ka siin: missugune tegelik tähtsus on neil sugukondadel?), „putukate määramist“ jne. Kui õppekavad arvestaksid õpilaste arenemist ja huve, siis küll säärast ainet ei pakutaks. Pealegi asub suurem osa keskkooli l i n n a d e s, kaugel loodusest. Ka süstemaatika osa ei vasta laste arenemisele ega huvidele.

Muidugi võib oletada, et üksikud õpetajad oskavad antud kava raamides ainet lapsepäraselt ja eluligidaselt käsitleda, kuid see ei vähenda kava puudusi. Loodusõpetuse õppekava lähendamine algkooli omale vastavas osas on tarvilik eeskätt pedagoogilistel kaalutlustel.

M a a t e a d u s e l e on keskkooli 1. ja 2. klassis määratud 2 tundi; ka algkooli vastavais klassides on sama tundide arv. Kuid keskkooli 1. ja 2. klassis on ette nähtud ainult osa sellest kavast, mida käsitletakse algkooli 5. ja 6. õppeaastal, nimelt: üldpilt maast, välismaailmajaod (välja arvatud „Suur-Siber“) ja Euroopast Vahemere äärsed riigid. Kava on liigsete üksikasjadega ü l e k o o r-

matud, selle asemel et piirduda vaid raamkavaga. Aine järjestus, võrreldes seniste kavadega, on väga julgesti ümber korraldatud. Selle ümberkorralduse põhimõtted on siiski vaieldavad. Igatahes tuleks silmas pidada, et antud järjestus on üks võimalustest, kuid mitte ainus „süsteem“; kuid kava pretendeerib nähtavasti viimasele.

Küsitav on 1. klassi õppekava esimene osa: üldpilt maast, sest lastel ei ole veel 4. õppeaastast vajalikke eelteadmisi nõutava sünteetilise pildi loomiseks. Suureks lüngaks on Eesti puudumine mitte ainult 1. ja 2., vaid ka 3. klassis. Siin on ilmselt „progressiivsele“ ainejärjestusele ohverdatud kõrgemad kasvatuslikud eesmärgid — kodumaa-armastus ja kodanikukasvatamine.

Kuigi maateaduse kohta ei saa ütelda, et lahkumineku selle aine käsitleuses alg- ja keskkoolis vastavates klassides võiksid tekitada raskusi algkooli lõpetanuile edasiõppimisel keskkoolis, oleks siiski soovitatav maateaduse kava 1. ja 2. klassis rohkem kokku kõlastada üldkasvatuslikkude põhimõtetega ja lähendada algkooli õppekavale.

Ajaloo õpetuseks on keskkooli 1. ja 2., samuti algkooli vastavais klassides, 2 tundi (kolmas tund algkoolis kulub kodanikuõpetusele). Kava sisus on suurem lahkuminek selles, et 1. õppeaasta kestel käsitletakse ainult vanaaega, 2. klassis keskaega. Kasvatuslikult seisukohalt tekib siin mitu tõsist küsimust: Kas on üldse keskkoolis kohane vana- ja keskaja nii ulatuslik käsitus? Kas ei ilmne siin lihtsalt vanade harjumuste mõju ja aineõpetajate ühekülgne hinnang oma aine suhtes. Kreeka ja Rooma ajalool varem või hiljem tuleb taanduda uuema ajaloo ees, nagu see on juba praeguseski kavas teostatud Egiptuse, Babüloonia, Assüüria, Foiniikia suhtes. 30 aastat tagasi käsitleti nende maade ajalugu palju üksikasjalisemalt. Ses mõttes mõistis õigesti ajaloo väärtust Preisi kuningas Fr. Wilhelm I, kes oma poja ajaloo-õpetajalt nõudis: „Vanaaeg olgu nii muu seas, aga viimaseid 150 aastat ja käesolevat aega peab ta põhjalikult tundma.“ Seda mõtet peaks ka koolides rakendatama.

On õige, et 5. õppeaasta õpilased tunnevad „huvi kõige selle vastu, mis on suur ja kangelaslik. Seepärast tuleb selles eas tarvilisel määral tähelepanu juhtida ajaloolisile isikuile ja värvirikkaile elupiltidele (lk. 82)“, aga seda ei märgatagi, et praeguse õppekava järgi saab ajalooõpetus näidata kangelasi vaid täiesti võõrast ja kaugest Kreekast ja Roomast. Kas ei leidu neid eeskujusid Eesti ajalooost, üldse lähemast ajalooost? Seepärast tuleks paratamatult ajaloo kava keskkooli 1. ja 2. klassis hoopis ümber korraldada üldkasvatuslikkude põhimõtete seisukohalt. See lähendaks ka keskkooli alamate klasside ajaloo kava algkooli vanemate klasside omale.

Võõrkeele õpetamine oleks siis keskkooli algklasside peamiseks erinevus-tunnuseks. Võõrkeele küsimus algkooli lõpetanute

suhtes võiks laheneda otstarbekalt ainult ühel teel: keskkoolide 3.—5. klasside kõrval moodustatagu 6-klassilise algkooli lõpetanuile eriharud, mille kavas on võõrkeel suurema tundide arvuga. Kui teistes ainetes keskkooli 1. ja 2. kl. ning algkooli 5. ja 6. õppeaastal on õppekavad küllaldaselt kokku kõlastatud, nii et neid aineid ei tuleks järele õppida, siis on see 1. võõrkeele suhtes täiesti võimalik. Igatahes ei saa algkool oma kohuseks võtta võõrkeele õpetamist, ka eraviisil, sest see oleks teostatav vaid üksikuis algkoolides. Võõrkeele õpetamine jäägu täiesti keskkooli ülesandeks, ka sel juhul, kui algkooli lõpetanu astub keskkooli 3. klassi. Kas oleks vajalik ja võimalik ka 2. võõrkeelt õpetada eriharudes (või 3-klassilistes keskkoolides) algkooli lõpetanuile, selguks juba vastavate õppekavade koostamisel.

Kokkuvõttes resolutsiooniks: Rahvahariduse üldise taseme tõstmiseks ja ühtluskooli põhimõtte säilitamiseks on tarvilik keskkooli 1. ja 2. klassi õppekavade ühtlustamine algkooli 5. ja 6. klassi kavadega sel määral, et kavade erinevust ei tekiks 6-klassilise algkooli lõpetanuile raskusi edasiõppimiseks keskkoolis, alates 3. klassist.

Esimese võõrkeele edukaks õpetamiseks tuleks 6-klassilise algkooli lõpetanuile tarvilisel arvul luua keskkooli 3.—5. klassi eriharudid või -klasse.

Häälamisest.

Liisa Kevend.

Koolis puutume sageli kokku õpilastega, kel on mõni häälamise häire, mis takistab nende edukat tööd. Sellised õpilased on oma kaaslaste pilkealusteks: passiivsemad tõmbuvad kartlikult eemale oma seltsilistest, aktiivsemad aga muutuvad vaenlikeks.

Häälamishäired on **n a k k a v a d**, sellepärast on soovitatav ümbritseda juba väikest last puhast emakeelt kõnelevate isikutega, et mitte rikkuda lapse hääldamist. Koolis, kui pole abi õpetajalt, see haigus aina süveneb. Otse lubatamatu on aga võimalus, kui õpilane saab häälamishäire õpetajalt, sellepärast püüangi anda käesolevas kirjutises mõningaid näpunäiteid häälamishäirete parandamiseks.

Häälamishäired võivad olla: 1) orgaanilised, 2) etnilised ja 3) omandatud halvast harjumusest. Häälamishäiretena mõistame harilikult takistusi häälikute, silpide ja lausete artikuleerimisel. Et aga keeleoskus eeldab mitte ainult voolavat kõnelemist, vaid ka kõnest arusaamist, sellepärast tuleb lugeda häälamishäirete hulka ka neid nähtusi, mis takistavad **m õ i s t a** kõnet.

Teadvuslik kõne mõistmine ehk kõnest arusaamine on võima-

lik siis, kui meie kõrva puutuvad kõlad äratavad vastavaid kujutlusi. Kui tahetakse häälendada mõnd sõna, peab enne ärkama selle sõna kõlakujutus — ühe sõna üldkujutus on osakujutluste summa. Need üksikud osakujutlused on laiali peaaegu, nii et ainult piltlikult võib kõnelda mõistete keskusest kui tervikust. Tähendab, kõnelemisvõime on kahtlemata peaaegu mitmesuguste osade tegevuse tulemus, nii et hääldamisel on tähtsad mitte ainult füüsilised protsessid.

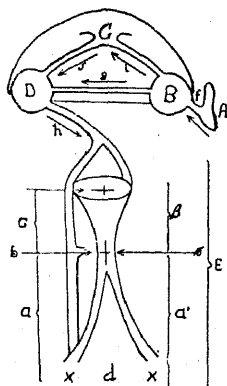
Kõnelemisel töötavad: 1) mitmesugused lihased: suu-, kõri- ja hingamislihased. (Nad peavad teotsema käsikäes ja kindlates piirides, et tekitada häält ja sõna);

2) peaaegu: sõnad peavad kustki saama tähenduse;

3) meeled: kõnelema sunnivad pildid, mis saame kuulmise, nägemise ja tajumise teel;

4) teadvus: kõnelda võime ainult siis, kui aru saame enese ja teiste mõttest.

Häälamisprotsessi selgitab joonis nr. 1.



Joon. 1.

A — on väliskõrv. Ta on ühenduses kõlapildikeskme *B*-ga sensorsete kuulmeergus lõppevate kiududega *f*. *B* — on *g* teede kaudu ühendatud Broca kõnekeskme *D*-ga. Viimasest lähevad ühendavad kiud *h* liikuvate kõneerkude juurde, mis lõppevad mehaanilises kõnelemisaparaadis *E*. *B*-st lähevad ka kiud *i* keskusse — *C* — mõistete tekkimise jaama, mis on ühendatud *j* teede kaudu motoorse kõnelemiskeskme *D*-ga. *E* — on kõnelemisaparaat, *x d x* — kopsud, *a* — õhkumuretsevad, *b* — helisünnitavad ja *c* — kõnetmoodustavad elundid; *a'* — hingekõri, *B* — häälepaelad, *φ* — kurk.

Kõne tajumine ja järelerääkimine sünnib järgmiselt: *A* — kõrv võtab vastu telegrammi — hääliku, silbi, sõna või lause — ja annab ta *f* kaudu *B*-sse, sinna muljeid jättes. *B* toimetab *i* kaudu saadud ärrituse keskusse *C*, kus ärritus saab oma tähenduse ehk mõtte. Nüüd ärritub *j* kaudu motoorne kese *D*, mis saadab välja muskeltärritavaid põhjusi ja *h* kaudu paneb tegevusse kõnelemisaparaadi *E*.

Mõttetul järelerääkimisel tehakse teekond: *f B g D h*, kuna mõtet-tekitav *C* jääb puutumata. Räägitud sõnad ei tungi sel juhutul teadvusse.

Tuntumaid orgaanilisi häälamishäireid on *k o g e l e m i n e* ja *p u d i k e e l s u s*.

K o g e l e j a t e häälamisprotsessi lähemalt tähele pannes on selgunud, et nende haigus on hingelist laadi. Seda tõestab asjaolu, et kogeledjad kõnelevad halvemini siis, kui nad ärrituvad.

Paranemist saavutatakse süstemaatiliste harjutamiste ja autosugestiooni teel. Sageli parandab kogelemise vapustav elamus; näiteks üks minu õpilasi paranes kogelemisest, sattudes ookeanil merehätta.

Harjutada tuleb järgmiselt:

1) hingamisharjutused — nad annavad õhku kõnelemiseks ja harjutavad end valitsema;

2) lugemisharjutused — f B i C j D h (vaata kirjutis „Natu-kene lugemist“);

3) loetud palade jutustamine aeglasel tempos, mis sunnib end valitsema ja mis sisendab õpilasesse rahulikkust;

4) luuletiste õppimine, mis harjutab avaldama mitmesuguseid elamusi, kusjuures, vastavalt luuletise sisule, kõne tempo kiireneb, mis iseenesest juba mõjub ärritavalt. (Sel teel kogeleja harjub end valitsema ka ärrituste puhul);

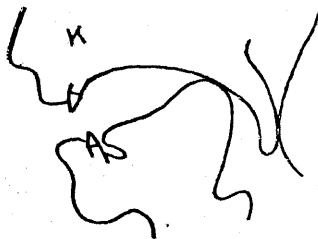
5) kui ülaltähendatud harjutustega on saavutatud rahuldavaid tulemusi, tuleb harjutada kiirkõnet. Harjutamist tuleb alata aeglasel tempos, tempot järkjärgult kiirendades, kusjuures kõnelemise teekond peab olema f B i C j D h ja häälikud, eriti sõnade lõpu, olgu puhtasti hääldatud.

Kergemal juhtumil ja nooremas eas kogeleja paraneb 2—3 kuu jooksul, harjutades igapäev paar tundi, puhkusaegad kaasa arvatud. Raskemal juhtumil haigel tuleb teha harjutusi vähemalt ühe aasta jooksul.

Paranemine oleneb suurel määral haige tahtejõust. Mõnikord juhtub, et kogeleja hääldab halvasti ka mõnd kaashäälikut, siis tuleb seada artikuleerimisorganid selle hääliku kohaselt.

P u d i k e e l s u s on hääldamishäire, mille puhul sünnitab raskusi häälikutse *k*, *r*, *s* hääldamine.

K hääldamisel tuleb kõnelemisaparaat seada vastavasse seisundisse ja häälikut tuleb hääldada jõuliselt.



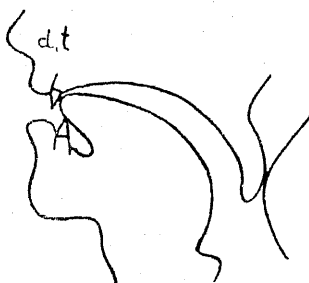
Joon. 2.

R-i hääldamisel: 1) sünnib kurgus magu õrin, mis tuleb sellest, et ei värise keele ots, vaid kurgunibu; 2) *r* kõlab puudulikult nagu mõni *r*-i ja *l*-e vaheline häälik.

Esimesel juhtumil tuleb tarvitada Talma meetodit (oli XIX

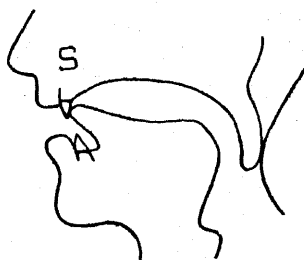
sajandi algul kuulus prantsuse näitleja, kes esimesena hakkas nõudma laval reaalselt mängu). Keel tuleb asetada *d*, *t* seisu ja tuleb püüda jõuliselt hääldada umbes nii: dddd. Algul tuleb hääldada aeglaselt ja järsult. Kui *d*, *t* hääldamine ei tee enam takistusi, siis tuleb sõnades, mis algavad *r*-ga, asendada *r d*-ga: raha — daha — dddddaha — ja järsult püüda ütelda: rrraha.

Teisel juhtumil meil on tegu *t õ m p k e e l e g a*. Ka siin aitab sageli Talma meetod. Raskemal juhtumel tuleb pöörduda arsti poole.



Joon. 3.

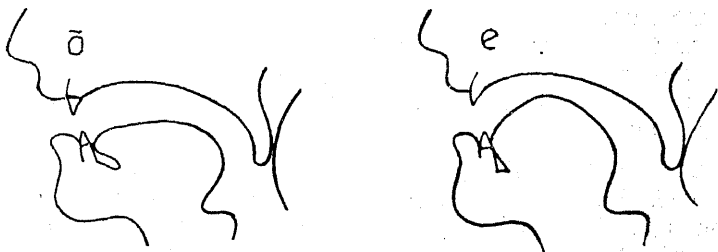
S-i hääldamisel keel tikub sageli välja hammaste vahelt. Sel puhul tuleb asetada hambad ja keel õigesse asendisse. On soovitatav teha harjutusi peegli ees, harjutades sõnu, mil häälik *s* on sõna hakul, nagu — *s i l p*, siis tuleb valida sõnu, mil häälik *s* on keskel, nagu — *k ä s i*, lõpuks tuleb valida sõnu, mil *s* esineb korduvalt, nagu — *s a a b a s*.



Joon. 4.

Etnilisist hääldamishäireist on tuntumaid *ö* hääldamine pro *õ*. Sel juhtumil tuleb meeles pidada, et *õ* on huulestatud häälik, *õ* aga huulestatamata. Tuleb seada kõnelemisaparaat *e* seisundisse ja siis järsult tõmmata keel tagapoole, hääldades *õ*, sest *õ* ongi tagahäälik. Muil juhtumel on etniliste hääldamishäirete arstimiseks kirjakeel, sellepärast on õpilaste huvides, et nad kuulevad ja loevad õiget eesti keelt.

Halvast harjumusest venitatakse sageli kõnet mõtetute lisanditega, nagu e—e, m—m jne. Harilikult tarvitatakse sellist võtet siis, kui ei teata, mida ütelda. Sel juhtumil ei aita harjutused, vaid tuleb tarvitada kõnelemisteedkonda f B i C j D h.



Joon. 5, 6.

Kõrīga kõnelemine on sõltuv valesti hingamisest: harilikult kõrīga kõnelejad (ka õpetajad) tarvitavad rangluuhingamist. Sel juhtumil ei aita toore muna ja vee joomine, kompvekkide imemine jne. jne. Tuleb tarvitada kõnelemisel õiget hingamist.

Kõnesolevate hääldamishäirete parandamine nõuab ainult kindlat tahet ja enamvähem vältavaid süstemaatilisi harjutusi.

Peetagu eriti silmas, et: 1) Ravija peab tundma häälikute füsioloogilist sündimist. 2) Kaashäälikuid, eriti sulghäälikuid, tuleb hääldada jõuga, aga ilma aspiratsioonita. 3) Häälikud kõlavad suukoopa esiosas. 4) Ei tohi „neelda“ sõnade lõppe.

Laulmisest algkooli 1.—2. klassis.

Ado Villman.

Laulmine algkoolis ei ole käsitusviisilt leidnud veel kindlaid seisukohti. Aine piiritelu ja lapse muusikaline apertseptsioon ei ole alati küllalt teadlik ega mõõtuandev. Laulmine paraku tembeldatakse kergemaks ja mitte vastutusrikkaks õppeaineks; see ei taga muidugi progressi, pigemini stagnatsiooni — tagasiminekut.

Et lauluõpetus praegu vastavalt elule ja ka õppekavule, eriti aga esimese suhtes, täidaks edukalt oma ülesande, selleks peab osa lauluõpetajaid pretensioone enda suhtes tublisti tõstma ja selgusele jõudma, kas arvatava „kergema“ aine õpetada tahtmisel ei ole mängus vaid kitsad egoistlikud huvid, ilma et aine teaduslikesse ja metoodilistesse küsimustesse põhjalikumalt oleks süvenetud, sest ega muidu tuleks ette „tädiannatamisi“ grammofonilt laulutunnis.

Teaduslikus lauluõpetamises püsib suur lahkarmamus käsitlusviisis — kas rakendada relatiivsete astmesümbolite meetodit (Tonika-do meetod), või õpetada solfiggeerimist absoluutsete toonisilpide kasutamisega. Üsna põhjendatult peab ütleva esimese kasuks, kuna tugev tonaalsuse tunne on tähtsaid eeldusi solfiggeerimisel, kui jätame kõrvale absoluutse kuulmise. Peale metoodikute eriarvamuste lauluõpetamisel seltsib lahkarmamusi õpilase kuulmise arendamisel. Kahtlemata jääb siin igal õpetajal kohapealseks orienteerumiseks ja õige suuna leidmiseks insiatiivi aine käsitlemisel.

Edasi on algkooli algastmel lauluõpetamise kava väga erisugune. Tõsi, õppekava tõmbab siin teatava piiri, kuid jätab küllaltki vabadust. Igatahes lauluõpetuse siht on viimasel ajal tublisti muutunud. Mul on praegu juhuliselt laual vanemaid metoodilisi käsiraamatuid ja siit leiame kava, mis viib tublisti spetsiaal-õpingu piiresse. Igatahes selline kava ei pea praegu enam paika, ja üsna tihti leidub koole, kus juba I klassis tuubitakse selgeks heliredel, korratakse seda igal tunnil, kuid laul õpitakse siiski kuulmise järgi; laste väsimuse korral lastakse joonistada jne., sõnaga: süsteemi puudus. Selline käsitlus ei anna mingit baasi edaspidiseks tööks ja järgnev peab paratamatult käima tuupimise teed. Juttu ei saa siin olla laulurõõmu, kuulmise ja noodistlaulmise oskusele aluse panemisest, ega õpetamisest noodi abil iseseisvaks musitseerimiseks. Laulutunni ülim eesmärk on selles, et me juba varakult anname õpilasile selle innu ja baasi, mille edasi arendades nad kooli lõpetanult võivad kodusel teel ise musitseerida; nad peavad mõistma laiemas mõttes muusika internatsionaalset keelt, siis tekib neil ka isu muusikast tekitatud elamuste järgi, sest need regioonid, mida pakub laul ja muusika, ei ole ainult kitsa ringkonna — professionaalide privileegium. Sellepärast peab õpetajal olema palju leidlikkust, et aine oleks lapsepärane ja huvitav, ühtlasi annaks juba algastmel muusikaliseks edasiarendamiseks kindla fundamendi. Kuna vastavat metoodilist kirjandust, mis põhjalikumalt käsitleb ainet vanemais klassis, on juba siginenud, kuid laul algastmel ei ole saanud nii suure tähelepanu osaliseks, siis esitaksin mõningaid toetuspunkte, mis tahaksid asja eduks kaasa aidata.

Esimestel tundidel tuleks jõuda selgusele, kui palju on neid, kes ei ole võimelised iseseisvalt laulma. Siin tuleb vahet teha nende ja täieliste muusikaliste kurtide vahel (viimaseid ei ole palju, umbes 6,5%)*. Esimestele annab häid tagajärgi, kui paigutada neid andekamate õpilaste vahele laulutunniks ja lasta siis kaasa laulda väga tasa. Sellise mooduse vastu on vaieldud, aga ta annab taga-

* Protsent on arvatud koolist, kus mina töötan. Eestlaste muusikaline kurtus arvatakse umbes 1,5% võrra väiksem.

järgi. Muidugi, see õnnetu 6,5% peab täielikult vaikima, kui nende jorutamine osutub liiga segavaks.

On ilmselt märgata, et algkooli I klassi õpilasil on rütmitunne õige vähe arenenud, kuna aga kindel ja kõikumatu rütm on esimesi voorusi heas muusikalises ettekandes ja pärastine töö toeneb suurelt osalt rütmilisele alusele, siis tuleb algastmel panna rütmi arendamisele pearõhk. Selleks on kohane marsilauludes lasta lapsi marssida nii, et rõhuline heli satuks alati vasaku jala alla ja rõhulist silpi veel eriti markeerida seega, et vasak jalg lüüakse tugevamini maha. Muidugi, algul ei lähe see libedasti, paljudele teeb korra järel käiminegi raskusi, kuid kindlate harjutuste tagajärjel annab see lukratiivseid saavutisi. Laulu ette lauldes peab õpetaja rõhulisi silpe eriti aktsenteerima. Hiljem, kui õpilased juba kirja loevad, on huvitavaks vahelduseks kirjutada laulusõnad tahvlile ja õpetaja ettelaulmise järgi õpilane märgib komaga, kriipsuga või mõne muu kokkulepitud märgiga rõhulise silbi. Kui klass jõuab jõudsasti edasi, on veelgi huvitavam, kuid raskem, teha sama ettemängimise järgi. See oleks vaid „Thema“, mis leidliku õpetaja käes annab palju „con Variazioni“, seega õpilane ei tarvitse palja imitatsioonina õppida laulu, vaid see on läinud teatava analüüsi teel, andes suure osa aktiivsusest õpilaste poolele. Lauludes, mis ilmselt ei ole sobivad marssimiseks, võib rõhulisi silpe eduga kinnitada plaksutades või koputades pliatsi tõmbi otsaga. Rütmi käsitus on raskem lauludega, mis kirjutatud kolmeosalises taktimõõdus. Eelkõige peavad õpilased jõudma selgusele, et käesolev laul ei sarnane teistega — varemõpitutega, sest rõhuline noot ei satu alati vasakule jalale. Õpetaja peab siin tege-ma väikese vahelugemise ja andma lastele uue viisi rõhuliste silpide kviteerimiseks. Ühe moodusena võiks kõnesse tulla järgmine: rõhulise silbi juures lüüakse plaks terve käega, kuna teine ja kolmas taktiosa ühe või kahe sõrmega; see eraldab rõhulise noodi ja annab teatava akustilise tajumuse. Viimane käsitus on palju komplitseeritum ja seega raskem. Kõige selle tegevuse juures ei tarvitse vaevata laste peakesi kahe- ja kolmeosaliste taktide nime-tustega, vaid iva on selles, et nad laulu kuuldes tunneksid, n. ü. intuiitiivselt tajuksid laulu rütmi. Et õpilased edaspidi kergemini mõistaksid rütmi kui iseseisvat muusika-elementi, selleks peab harjutama neid sõnu viisist elimineerima, instrumendil mängitud rüt-miharjutused annavad selleks soodsa võimaluse. Et õpitud laul pääseks definitiivselt mõjule, oleks tarvilik, kus vastav instrument käepärast ja ka õpetaja selleks võimeline, et laul lõpuks soorita-takse eeskujuliku saatena. See asetab lauluõpetajale nõude, et ta peab enamvähem vabalt käsitsema mõnd klahvinstrumenti.

Mõnespool on soovitatud, et laulud I klassis olgu vaid duur-kõlalised (ka HSM-i poolt esitatud sunduslikud laulud on kõik duuris), kuid ka vastuväiteid on sellele sama palju. Igatahes võib päris heade tulemustega sooritada moll-toonis laule ja ega eestlase

muusikaline mentaliteet ole magussaksa duur, pigemini karm-tüse põhjamine moll-helistik.

Nagu nähtub, puudub I klassis noodiõpetus täiesti, töö vaid piirdub laulude õppimisega, ühtlasi kindla rütmilise aluse panemisega.

II klassis tuleb üldiselt käia sama rada, eriti liitklassis, kuid tuleb juba mõndagi lisaks, ent aluseks jääb siingi rütm, rütmiline laulmine ja selle arendamine.

Kui I klassis rütmi märkimine sündis ainult marssimise, plakсутamise ja trampimisega, siis II klassis tuleb juba taktilöömine kahe ja kolme peale. Kuna I klassis rütmi tähendamine sündis enamasti marssides, siis peab takteerimine orgaaniliselt eelmisest välja kasvama, s. t. laulu õppimisega ja rütmilise analüüsiga seoses peab takteerimine aluse saama. Näiteks marsi lauluga „Vasem, parem“ (Leelo II, lk. 2) sünniks see järgmiselt: laulu õppimine ja rütmiline analüüs nagu kirjeldatud I klassi juures. Kui laul täiesti selge, siis selgitada õpilasile, et plakсутamise asemel võime ka teisiti — võime „takti lüüa“. Sõna vasem juures, kus jalga kõvasti maha löime, viipame käega alla ja parem juures tõstame üles. Kui lastele on saanud rütm laulu käsitluse juures intuiitivseks, siis eventuaalse eksimuse korral, mis tingitud motoorse tunnetuse puudulikkusest, saab õpilane sellest omal jõul üle. Nüüd on lastele väga meeldivaks juhuseks käia kordamööda laulu „juhatamasa“.

Edasi tuleks taktikriipsu märkimine, kuigi seda sõna „taktikriips“ ei tarvitse nimetada. Õpitava laulu sõnad kirjutatakse tahvlile ja laste tähelepanelikult kuulates õpetaja laulab laulu, eminentsest eraldades rõhulisi noote. Kui laulu tempo on küllalt aeglane, siis taktikriipsu tõmbamine rõhulise silbi ette ei tekita õpilasele raskusi. Nii saavad lapsed kindla aluse taktikriipsude panemisel rõhuliste nootide järgi, mitte aga valel kombel ümberpöörduvalt. Kolme peale takteerimine tuleb muidugi käsitlusele vastava lauluga. Juba tuntud elementide abil õpilased peavad jõudma selgusele, et käesoleva laulu rütm läheb lahku varemõpitust, ja õpetajal tuleb anda nüüd seletus. Ka tonaalsuse arendamisega võib II klassis minna edasi. Iga laulu lõpus lastakse õpilasi laulda toon, mis neile meeldi jäi. Loomuliku tonaalsuse alusel klass laulab alati põhitooni. Õpetaja seletab, et seda tooni nimetatakse alati do-ks. Ka võib õppida do, mi ja sol'i lauluga, missugune algab vastavate astmetega (mitte nootidega). Kui viimane selge, võib asuda solfigeerima, tarvitades kolme joont. Õpitud kolmest helist võib nüüd varjeerida kaunikesse hulga ülesandeid noodist laulmiseks. Õpilased kirjutavad nimetatud ülesanded vihkudesse. Vihkudena võib eduga kasutada valgeid, õpilaste endi lineeritud õige suurte, umbes 0,75 cm vahedega, mis soodustab puhtuse hoidmist. Noodi välted teises klassis ei tule kõnesse, sest et takti kui kitsamat rütmi üksust ei ole õpitud.

Et lapsed tunneksid ka tööroomu, võib I ja II klassi õpilasi lasta laulda koolipidudel, aktustel jne. Harilikult saavad selle õnne osaliseks vanemad klassid, kus viljeldakse juba poli-häälsel laulu, kuid korrektselt ettekantud ühehäälsel laul, võimaluse korral saatena, on lastelt üsna meeldiv kuulata.

Nimetatud juhused pakuvad lastele teatava eesmärgi, ja selles on suur osa, mida nimetame lauluroomu kasvatamiseks.

Kooliuuendusnurk

Mõtteid ja võtteid ajalooõpetuse näitlikustamiseks.

Ants Udras.

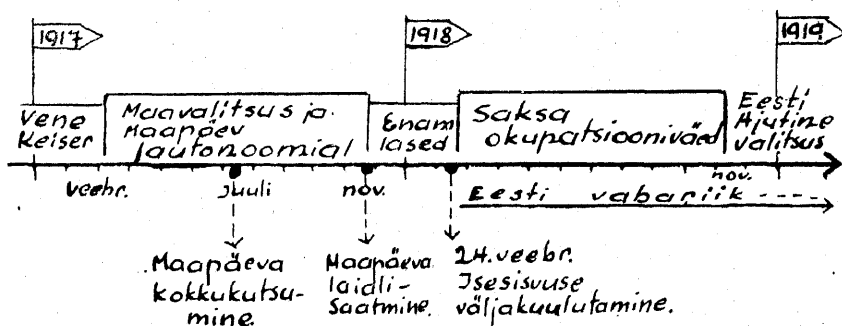
(Järg)

3. Ajajoone rakendusvõimalusi.

Ajajoone põhimõtet võib edukalt rakendada paljudes teisendites õpilaste brošüürtöodes või töövihkudes. Neist kõige lihtsam on ajajoon joonloiguna, kuhu ajalises proportsioonis (s. o. kindla mõõtkava järgi) märgitakse ajaloolised sündmused. Näitena olgu toodud 6. kl. õpilase töö:

Kes valitsesid kodumaal 1917.—1919.

Mõõt: 1 kuu — 5 mm.



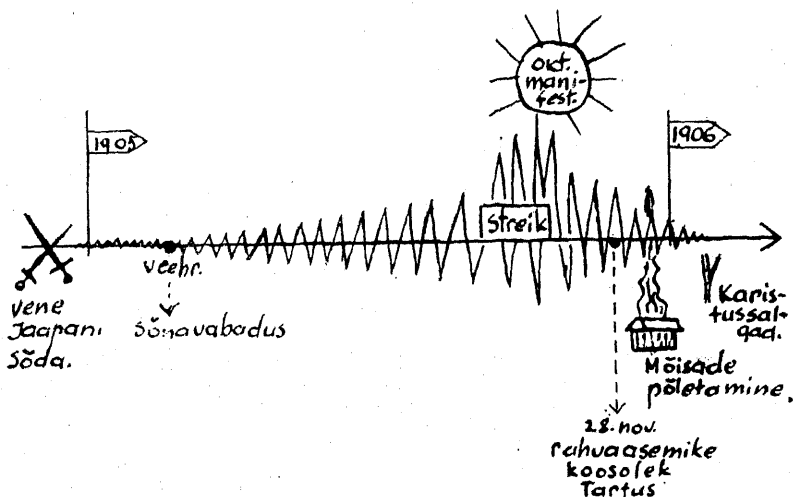
Ülaltoodud ajajoone joonestamine esines vastavas tööjuhises individuaalse töö ülesandena: „Kujutan ajajoonel kodumaa valitsemist 1917.—1919.“

Näitlikustamise mõttes võivad õpilased sündmuse ajajoonel kujutada vastavate jooniste või tingmärkide abil: näit. sõda mär-

gitakse kahe ristseisus mõõgaga, revolutsioon seismogrammlike võnkejoonega või välguga, häid seadusi päikesega jne. Näitena 6. klassi õpilase töö:

1905. a. revolutsioon Venemaal.

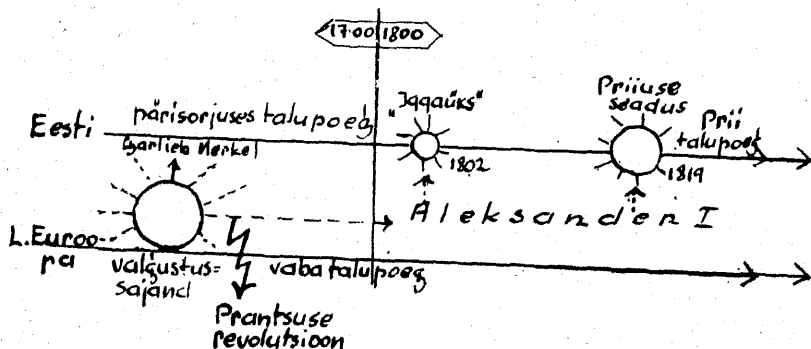
Mõõt: 1 kuu — 8 mm.



Kahe kõrvutiseisva ajajoone abil saame näitlikustada ka ajaloolise kausaliteedi mõisteid. Näitena 6. klassi õpilase töö:

Kuidas mõjutasid valgustussajandi ideed eesti talurahva käekäiku.

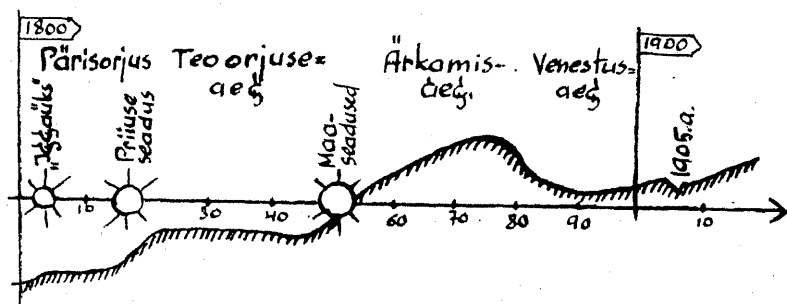
Mõõt: 10 aastat — 2,5 cm.



Veel võiks huvi pälvida järgmine ajajoone rakendus (6. klassi õpilase töö):

Tõusud ja mõõnad Eesti elus 19. ja 20. sajandil.

Mõõt: 10 aastat — 1 cm.



Hea ülevaate annab terve Eesti ajaloo kujutamine ajajoonel. Näitlikustamise mõttes kujutame sündmuse pildi abil, aega näitlikustame puusärkide abil, rahva heaolu erinevate värvitoonidega. Säherduse ajajoone koostas ma oma 6. klassi õpilastega järgmiselt: Iga ajalooajalooperioodi käsitlemise lõpetamisel koostas iga õpilane kokkuvõtteks piltliku ajajoone käsitletud perioodi kohta. Kursuse lõpul kleppisime kõik perioodid pikaks tervikuliseks ribaks, mille murdsime kokku erikaante vahele. Kuidagi olid kõik perioodid joonistatud ühtlase mõõtkaava alusel. Ajaliseks mõõduks oli võetud: 100 aastat — 12 cm. Seega kujunes ajajoon, kus kujutatud 9½ sajandit (1000 a. p. Kr. — 1950 a. p. Kr.), 114 cm pikkuseks ja 20 cm laiuks paberiribaks. Laiuti oli see pabeririba jaotatud järgmiselt: kõige ülal on trükitud ajalooajalooperioodide nimetused: muistne iseseisvuse aeg, ordu aeg jne., terve perioodi ulatuses. Selle all esinevad tähtsamate valitsejate nimed, nende valitsemisaja pikkuses: Karl IX, Gustav Adolf jne. Nimede all on ajajoone peaosa: ajalooliste sündmuste kujutamine võimalikult pildina. Juures lühike seletus. Jooniste all on puusärkide rida, ajasuuruse näitlikustamiseks: 1 puusärgi pikkus (6 cm) — 1 inimese eluiga. Puusärkide erivärvitoonidega värvimise abil näitame eestlaste heaolu kujunemist: mida heledam värvus, seda parem rahva elu, mida tumedam värvus, seda raskem olukord. Nii on muistse iseseisvuse aja puusärgid valged, orduajal muutuvad nad kordkorralt tumedamaks, rootsi ajal jällegi heledamaks jne. Puusärkide all esinevad üldajaloo perioodide nimetused: keskaeg, uusaeg; peale selle veel tähtsamad üldajaloolised sündmused kirjutatuna, mis mõjutasid meie ajaloo kujunemist, nagu: ristisõjad, usupuhanne jne. Kõige alla on vastavatele kohtadele kleebitud väikesed šapirograa-

fil paljundatud kontuurkaardid (9×7 cm), kus märgitud kodumaa poliitiline jaotus eri aegadel.

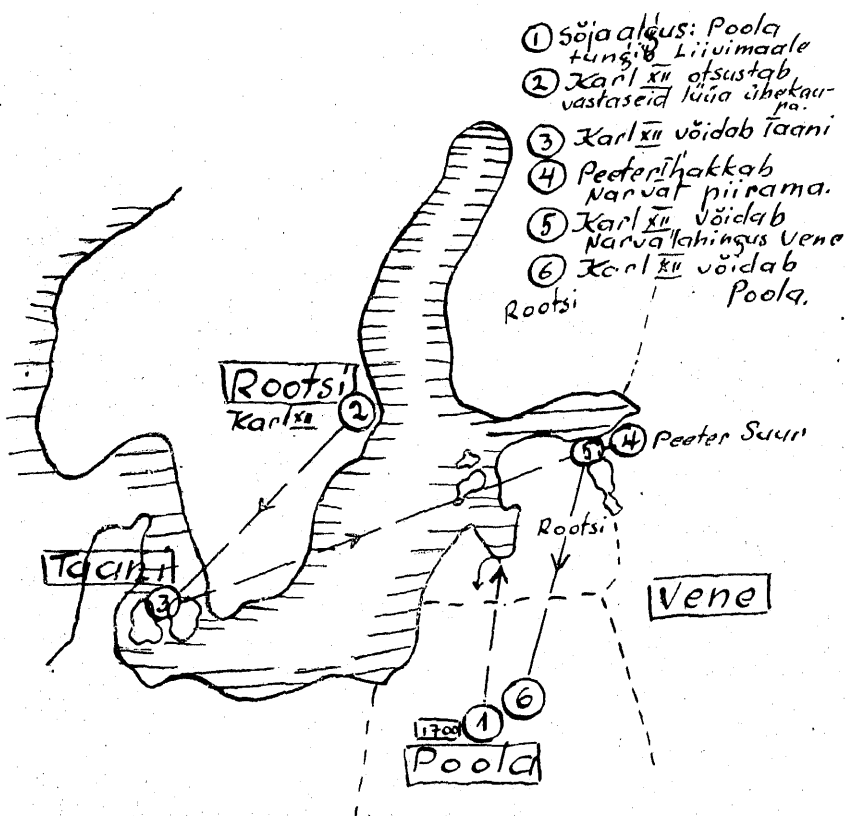
Kontuurkaardid on täidetud V. Ordliku ajalookaartide eeskujul („Kasvatus“ nr. 4, 1934), kokku 10 kaarti. Säherduse ajajoone abil saame tervikliku ja mitmekülgse ülevaate kodumaa ajaloost.

Kirjeldatud tüüpi ajajoone abil võime kujutada veel Rooma ja Kreeka ajalugu, samuti ka lühema-ajalist Prantsuse revolutsiooni.

4. „Ajakaart“.

Neid ajaloolisi sündmusi, kus eriti koha moment tähtis, kus tegevuskoht lühikese aja jooksul kiiresti vaheldub, nagu sõjakäigud, elulood, ei saa me otstarbekalt kujutada ajajoone abil: tuleb joonestada palju kaarte ajajoone alla kleepimiseks. Sellised sündmused paigutame ühele kuni kolmele kaardile. Saamegi nn. „ajakaardi“.

Olgu selgituseks toodud Põhjasõja kujutamine ajakaardil.



Põhjasõda.

Sõja I järk: „Rootsi Raudpea“ võidab kõik oma vastased.

Sõjakäiku tuleb kaardil jälgida numbrite järjekorras ja kõrvaloleva lühikese seletuse abil. Käesolevas näites on sõda jaotatud kahte järku: „Rootsi Raudpea võidab kõik oma vastased“ ja „Peeter I vallutab Liivimaa“.

Teine järk on kujutatud eri kaardil. Jagamise põhjuseks on asjaolu, et terve sõja kujutamine ühel kaardil teeb kaardi liiga kirjuks.

Kirjeldatud ajakaardi abil võiksime oma algkooli ajalooksusest kujutada järgmisi sõdu: eestlaste muistset vabadusvõitlust, Vene-Liivi sõda, Vabadussõda, Puunia sõdu, Aleksander Suure sõjakäike jm. Peale selle võib ajakaarti rakendada veel elulugude kujutamiseks. Näit. Napoleoni elukäik jt.

Ajajooned ja ajakaardid on viljeldatavad nii individuaalses kui ka kollektiivses tööviisis. Lihtsamat ajajoonet võib veel kasutada kontrollimisvahendina.

Nii võivad testis või klassitöös esineda ülesanded: „Kirjuta ajajoonele juurde vastavad tähendused!“ — õpilasel tuleb valmisjoonestatud ajajoonele, kus sündmused märgitud punktidenä, juurde kirjutada punktide tähendus; või: „Koosta ajajoon 19. sajandi kohta Eesti ajaloos!“

5. Kalendrimeetodi rakendamisevõimalusi.

Kalendrimeetodi rakendamiseks pakub häid võimalusi Vabadussõda (1918—1920). Selleks kinnitame klassiseinale suure, joonistuspaperipoognatele joonestatud Eesti kontuurkaardi, kus oleks kujutatud ka Põhja-Läti maakonnad ja Peipsitagune Venemaa. Kaardile on märgitud linnad ja raudteeliinid. Põhimõte seisab selles, et vastaste sõjaliine kujutavate värviliste paberiribade paigutamise (kinnistitega) ja nihutamise kaardil selgitame õpilastele sõjakäiku tõeliste tähtpäevade järgi. Me nagu elaksime uuesti läbi sõja. Et sõja kestus on pea 2 aastat, jätame ka sõjakaardi klassi kaheks õppeaastaks. Algame jälgimist näit. 5. õppeaasta sügisel ja lõpetame 6. õppeaasta talvel. Väeliine näitavaid paberiribasid tuleb sõjakäigule vastavalt edasi nihutada, keskmiselt 1 kord nädalas. Kriitilistel momentidel (näit. enne 5. jaan. 1919. a.) tuleb nihutamisi teha iga päev. Vastavalt nihutamistele juhitakse õpilaste tähelepanu ajalootunnis mõneks minutiks kaardile. Kaardile võib kinnitada veel vastavaid seletusi, ajaleheväljalõikeid ja pilte. Sõjasündmused 1919. a. suve kohta (Landesvääri sõda) selgitatakse kevadel ja korratakse sügisel. Asudes kavakindlale Vabadussõja käsitlemisele 6. klassis, on õpilastel sõda juba „läbi elatud“, tarvitseb vaid süvendada ja korrata.

Õpetaja leiab vajalised kuupäevad ja olukorrad sõja „korraldamiseks“ koguteosest „Eesti“, kus olemas kindral J. Sootsi ar-

tikkel Vabadussõjast ühes kaartidega ja kol. J. Maide' raamatust „Vabadussõda“ — samuti kaartidega.

Olgu siinkohal veel tähendatud, et meie rahvusliku „suursündmuse, Vabadussõja, käsitus jääb ajalookursuses võrdlemisi tagaplaanile; võib-olla sellepärast, et teda käsitletakse 6. klassis enamasti õpperaamatu järjekorras, kus ta esineb kõige lõpul. Nii jääb Vabadussõja käsitlemine kevadeks, millal õpilased kui ka õpetajad koolitööst väsinud. Parem oleks teda käsitleda kesktalvel: jaaunarist kuni vabaduspäevani, Prantsuse Revolutsiooni jätkuna.

Kalendrimeetodit rakendame veel ajalooliste isikute sünni- ja surmapäevade meeldetuletamisega klassis. Sel puhul õpilased jutustavad kõnesolevast isikust, korrates ja täiendades kord läbi-õetud ainet.

6. Ajaloõpetusse rohkem sünteesi!

Õpilaste puudulik ajaline perspektiivitunne on kahtlemata tingitud ka ajalooaine liigest killustamisest. Meie pakume õpilastele üksiksündmuse ja -pilte ajaloost, harva anname ajaloolise tervikpildi, vähe seome üksiksündmuse. Näitame ajalooehitise üksikuid müürikive, ehitist ennast aga mitte. Kursuse kestel vaheldub Eesti ajalugu mitu korda üldajalooga, üldajalugu Eesti ajalooaga; tarvitame vahel segamini ajalisel regressiivset ja ajalisel progressiivset meetodit. Milline kaos peaks nii küll õpilaste ajatundes valitsema! Ometi oleks ajaloolise tervikpildi loomine ajaloo mõistmiseks väga tarvilik. Miks ei esine meie ajalooõpikutes kunagi „Keskaaja ülevaade“, „Ordu aja ülevaade“, nagu seda alati leidub maateaduse õpperaamatuis — „Euroopa ülevaade“, „Maakera ülevaade“?

Üks sünteesi (tervikpildi) loomise võimalus on juba eespool kirjeldatud: ülevaatliku ajajoone koostamine terve Eesti ajaloo kohta. Sama põhimõtte teenimiseks olen korraldanud klassis erilisi ajaloo kokkuvõtteid, kus õpilased ühe tunni kestel piltlikult ette kandsid terve Eesti ajaloo kursuse. Neid korraldasin koos 5. ja 6. klassiga, 2 tundi õppeaasta kestel.

Esimene kokkuvõtetund oli korraldatud järgmiselt. Kujutlesime endid esivanemate perena, kes puhkavad puusärkides ajajoonel. Kui esivanemad hingedepäeval kõik üles ärkavad, mida võiksid nad meile jutustada? Nii sai iga õpilane ülesande end kujutella teatava aja esivanema osas ja õppida kodus ettekanne oma ajajärgu elu ja sündmuste kohta. Üks õpilane jutustas näit. ajast 1200—1250, teine 1250—1300 jne. kuni praeguse ajani. Klassis jutustasid õpilased ajalises järjekorras, näidates sündmuse ajajoonel ja kaardil. Jutustati minavormis. Igal õpilasel oli aega ettekandeks 3 minutit. Säherdune käsitus suutis õpilasi terve tund paeluda.

Teisel kokkuvõtetunnil tahtsin rõhutada ajalist proportsiooni. Korraldasin tunni keelajärgi: „vähendasime“ Eesti ajaloo

45-minutilisele kehtusele, elasime terve esivanemate ajaloo läbi õigetes ajalistes vahekordades, n. ü. „vähendatud mõõdus“. Matemaatikatunnis arutasime üksikute sündmuste ja perioodide kestust minutites ja koostasime „ajaloo sõiduplaani“. Ettekandetunnis üks õpilane seati „kellameheks“, kes gongilöögiga teatas: „Algab ordu aeg“, „Jüriöö mäss“ jne. Teised õpilased jällegi jutustasid. Ka see tund suutis õpilasi huvitada.

Lõpp sõnaks: eespooltoodud võtete ja mõtetega ei ole tahetud leiutada mingit „Ameerikat“ ajalooõpetuses. On vaid käidud põhimõtte järgi: mida rohkem on mitmekesiseid ning ainepäraseid võtteid õppeaine näitlikustamiseks, seda rohkem suudetakse ainet õpilasele lähendada ja õppetöö edukust tõsta.

Kirjanduse arvustusi ja ülevaateid.

Eesti rahvuslikud suurmehed. Elulooline kirjastik noorsoole I sari. „Kooperatiiv“, Tallinn, 1935. Hind à 50 senti.

Nr. 1 Fr. Toomus, Villem Reiman. Nr. 2 K. A. Hindrey, Kindral Ernst Pöder. Nr. 3 Joh. Lehmann. Jaan Adamson. Nr. 4 J. Pert, August Weizenberg. Nr. 5 K. Mihkla, Eduard Vilde. Nr. 6 A. Pärl, Jüri Vilms.

„Rahvuslikkus on tänapäeval üks kasvatuspeamisi printsiipe... Juba ammu ollakse selgusel, et konkreetset eeskujud palju tugevamini mõjutavad noorsoo ideaalide ja ellusuhtumise kujunemist kui mingid teoreetilised arutlused. Seepärast on rahvusliku kasvatus üheks olulisemaks vahendiks noorsoo tutvustamine oma rahva suurte poegade ja tütarde elu ja tööga. Siin on tühendamatud varasalved, kust pealekasvavad põlved võivad ammutada ideaale ja idealismi, eeskujusid kangelaslikkusest, eneseohverdamisest ja enesepingutamisest, väsimatust tööst ja suurest, kõigekest valmisolevast armastusest oma rahva vastu. Just meie rahva juhtide isiklik elu on ääretult rikas erakordsest visast edasipüüdmisest ja enesepingutamisest, võitlustest tohutute raskuste ja ülekohtuga — ning, võimalustega võrreldes, vägagi suurtest võitlustest. Seda on vaja eriti tõsta esile, eriti meie päevil, pärast seda, kui kõike ja kõiki on küllalt mustatud ja maha kistud, hoolimatult arvustatud, kahtlustatud ja karikeritud.“ — Nii sarja eessõnas.

Eespooltoodud tsitaadis avaldatud mõtted õigustavad sarja ilmumist. Teame, et kujunevad noored vajavad eeskujusid. Murdealine noorur otsib ilukirjandusest, ajaloost kui ka elust isikuid, kellele ta tahaks sarnleada või kes on vähemalt tema lemmikkujuks. Oleneb muidugi miljööst, lektiüürist, kaasõpilaste mõjust, aga ka

isiklikest kalduvusist, keda enda ideaalkujuks valitakse, missuguseid voorusi tunnustatakse ja järeleaimamise vääriliseks peetakse. See lemmikkuju võib olla Rummu Jüri või Nahksukk, kinodiiva aga ka sõjasangar või vaimukangelane. Igasuguseid kaaskasvatajaid, olgu need siis positiivsed või negatiivsed, seltsiliste, tuttavate, kino v. m. s. näol saame valida lastele vägagi piiratult, ent seda enam peab tegema ja saab ära teha lugemismaterjali valikul ja noortele pakkumisel. Lapsed suures enamuses ei kaldu halbu eeskujusid seirama. Neid veetleb kangelaslikkus, julgus, mehisus, ausus, sõnapidamine jt. voorused. Rummu Jüriski hinnatakse leidlikkust, julgust, aga ka mitte viimasel kohal rahvuslikku võitlejat ja kättemaksjat — olude sunnil küll virildunud kujul. Mida enam aga nooruritele võimaldatakse õppida tundma tõelisi suurmehi, seda paremini hoiame neid ideaalide kehastust leidmast kahtlastest või kergetest eeskujudest. Sellest seisukohast lähtudes on kõnesolev sari teretunud lisandus meie noorsoo lektiürile.

Meil ilmub tõsi küll teisigi suurmeeste elulugusid, nagu EKS-i laialt kavatsetud seeria „Suurmeeste elulood“ ja „Töökooli“ „Elulookirjastik“. Neist esimene on määratud küpsele lugejaskonnale ja on sisult kättesaadav vahest ka keskkoolide vanemate klasside õpilasile. Teine on võrdlemisi väikesearvuline ja kitsalt alalt. „Eesti rahvuslikud suurmehed“ sobivad hästi ka nooremaile, algkooliealisile lapsilegi. Teiseks tähtsaks väärtuseks on sellel seerial, et ta tutvustab lugejaid just meie oma suurmeestega. Nii omavad need raamatud puhtüldnimikkude vooruste väljatõstmise kõrval ka suurt rahvuslikult kasvatavat mõju. Tutvumisel eeskätt teiste rahvaste töö- ja mõttekangelastega võib lapse teadvusse hiilida oma rahvuse alavääristamise tunne. Võib tekkida kujutlus, nagu polekski meil kedagi, keda austada või endale seada eeskujuks. Ja ometi leidub meie minevikus isiksusi, kelle saavutised või võimed küünevad olema noortele tähisteks. Eesti suurmeeste elulugude tundmise tähtsust on hinnatud muuhulgas ka vastsete emakeele keskkoolikavade koostamisel, kuhu on võetud peale kirjanikkude rahvuslike tegelaste biograafiaid ka muudelt aladelt.

Vaadeldavas seerias on esitatud töömehi mitmelt alalt: eesti kriitilise rahvusluse isa, kirikuõpetaja, karskustegelane ja ajaloolane Villem Reiman; landesvääri võitja kindral Ernst Põdder, eesti populaarsemaid väejuhte; ärkava rahvusluse eelpoost, eestikeelse kõrgema kooli mõtte algataja, õpetaja Jaan Adamson; ehtsa eestliku visadusega eneseteostusele jõudnud skulptor August Weizenberg; eesti kirjanduse vanameister Eduard Vilde ja eesti rahva suur advokaat, meie iseseisvuse märter Jüri Vilms. Nagu näeme, on siia valitud parimad meie paremate hulgast. Tahaks loota ja soovida, et iga eesti noor õpiks tundma ja austama neid meie iseolemise alustugesid. See tõstaks usku oma rahva väärtusse ning virgutaks ponnistusile nii isikliku edu kui ka terve rahva teenistuses.

Praeguse tõusva generatsiooni teed on võrratult lahedamad, kui olid nende isade ja isaisade omad. Võib-olla ongi takistuste surve kergendamise vaibutanud enesepingutamise suute ja raugetanud töö hoogu — nagu vähemalt kaevatakse vanema põlve poolt. Kui on nii — tuleb seda noorte juhtidel kõigiti tõsta ja üheks tõhusamaks vahendiks on suurte eeskujude pakkumine.

Elulood on toodud populaarses, kergesti mõistetavas käsitluses. Ent sellegi juures on suudetud pakkuda uusi, üldsusele tundmata andmeid meie suurmehist. Seda võime märkida pea igas raamatus, eriti aga Aug. Weizenbergi ja E. Põdderi puhul. Kuid ka paljukäsiteldud Vilde biograafiale on lisatud mõningaid uusi detaile. Elavaim on kindral Põdderi eluloo esitus. Seda küll seepärast, et ülevaate on kirjutanud tabava sule poolest tuntud kirjanik, kes pealegi olnud kindrali isiklik sõber. Järelikult pole olnud segamas ajaline distantis ega dokumentide ja muude kaudsete allikate retušeeriv mõju. Nii tundub ka kindral Põdderi kuju kuidagi inimlikult lähemana, sellal kui J. Adamson, V. Reiman jt. omavad ajalooliste isikute tardunud, pisut idealiseeritud äärjooni. Kuid see on möödapäästamatu: üks on ajalugu, teine memuaarid. Populaarteaduslikus ettekandes on väärtuslik episoodide esitamine. Kirjeldus, kuidas kõnesolev isik käitub teatud juhtumil, ta sõnade tsiteerimine jne. annab isiklikku värvingut, muudab teoreetiliste kirjelduste monumendi elutukslevaks inimeseks. Eriti vajavad episoodirikast konkreetset ettekannet noored. Säärased detailid püsivad hästi meeles ja võimaldavad loetud isiku eraldamist teistest tegelastest. Tuleb tunnustada autorite püüet pakkuda selliseid konkreetseid andmeid. Muidugi on see õnnestunud ühtedel enam (Põdder, Vilde, Vilms, Weizenberg) juba puht allikate kättesaadavuse mõttes. Üldiselt on see külg rahuldav. Samuti on täiesti rahuldav sari trükitehniliselt, trükivigu leidub vaid üksikuid. Soovida jätavad pildid. Ühelt poolt tuleb hinnata, et on avaldatud rida senitundmatuid pilte mitmest tegelasest või sääraseid, mis nende eluga ühenduses (Vilms, Adamson, Vilde). Teiselt poolt oleks oodanud tehniliselt paremaid pilte, näit. Weizenbergi teostest lk. 21./33. Raamatu ulatus ja hind on vastuvõetavad.

Raamatud väärivad pääsu igasse kooliraamatukogusse. Kuid neist ei saa üksi noored ammutada teadmusi meie suurmehist — siin pole tegu mingisuguste lasteraamatutega. Kergeltmõistetaval ja ülevaatlikul kujul esitatud biograafiad sobivad hästi ka eakamale lugejaskonnale, pealegi pole meie vanem põlv kuigi hästi informeeritud meie minevikust ja tunneb oma rahva suuri poegi ja tütreid pahatihti vaid nime järgi.

Villem Altoa.

1. A. Kask, A. Vaigla, J. V. Veski, **Eesti keeleõpetus ja harjutustik keskkooli I klassile. Algkursus.** „Keel ja kirjandus“ nr. 27. K.-Ü. „Loodus“, Tartu 1935. 92 lk. Hind 1 kr. 10 snt.

2. H. J ä n e s — O. P a r l o, **Eesti keele grammatika ja harjutustik koolidele I**. Noor-Eesti, Tartus 1935. 99 lk. Hind 1 kr.

Uus keskkool näib põhjustavat suurt elavust õpperaamatuteturul. Nii on käesoleval sügisel ilmunud tervelt kolm uut keeleõpetust keskkooli I klassile. See intensiivne töö meie pedagoogideperes on rõõmustav nähtus, sest iga uus katse lisab oma väikese annuse uusi mõtteid ja võtteid.

Kolmiku Kask-Vaigla-Veski poolt ilmus keeleõpetus keskkooli I klassile juba aasta tagasi (vt. „Kasvatus“ 1934 — 7), kuid õppekavade uue redaktsiooni tõttu on see osutunud praegu sobivamaks II klassile, nii et I klassile tuli koostada uus raamat. — Selles võib märgata erilist püüet käsitluse lihtsustamise poole. Näit. antakse häälikute ülevaade (lk. 7) ilma definitsioonideta: õpilane pangu vaid tähele jämendatult trükitud tähti ja taibaku ise, et ühed on täis-, teised kaashäälikud. Ja taipabki, ehkki ei suuda endale selgitada nende olemust. Lk 27 lisandatakse näidetele: *Sõnade seesugust muutmist nimetatakse käänamiseks*. Kuid selline hoidumine definitsioonidest ei esine järjekindlalt: leidub oleviku ja mineviku (lk. 52), pea- ja kõrvallause (lk. 78) jt. definitsioone. — Näited ja harjutused on keeleliselt lihtsad. Nendeks on sageli kasutatud rahvanalja.

Asjata otsime raamatust suuri meetoodilisi uuendusi. Nagu tavaliselt, viiakse õpilane lõpuks valmite järelduste ja reeglite juurde välja. Ainult kohas või paaris (p. 130, 138) lastakse ka õpilast ennast järeldada. Miks ei esine kogu ainestik sellises läbitöötuses?! Et autoril on olnud kavatsusi sinnapoole, näitab raamatu lõpus antud „Keelereeglid kordamiseks“. Siin olekski ka nende ainus paras paik.

Teine tähtis meetoodiline probleem, mis raamatul lahendada, on V õppeaasta võimetele vastava sissejuhatava kursuse ainestiku valik. Mida valida ja millistel kaalutlustel? Loomulikult seda, mis tähtsam keelepraktikas, mida võimalik tegelikult rakendada, millel oma annus elulähedust. Välja peaksid jääma need keeleõpetuse osad, mis moodustavad teaduse teaduse pärast, mille koht on süstemaatilises käsitluses. — Raamatus aga leidub mõndagi, millel vaid teoreetiline tähtsus, või millele pole suudetud leida tegelikku rakendust. Nii on sõnarõhu käsitlus vaid selle lihtne konstateerimine, samuti astmevahelduse oma.

Rohkem harjutusi oleks vajanud ainsuse ja mitmuse tüve moodustamine, selle astme, silpide arvu ja lõpuvokaali märkimisega, mis oleks tähtsaks eelkooliks käändetüüpide mõistmiseks., Ka vahemärkide käsitlust, kui puhtpraktilist ala, oleks võinud veelgi süvendada. — On veidi kaugele mindud, kui nõutakse õpilaselt liitsõna „iseseisva tähenduse“ jälgimist. Pole sugugi lihtne taibata, milline „iseseisev tähendus“ on sõnal *aknaklaas* või *lambiklaas*, *noormees* või *juturaamat* (p. 217). Vaevalt on *lambiklaas* kujuteldav ilma *lambita* või *noormees* ilma nooruseta või meheta.

Mõni pisiasi. P. 267 tuleb vist nii mõista, et küsimärk esineb siis, kui küsimus on pealauses; on ta kõrvallauses, siis mitte. Näitena tuuakse: *Kes kardab kahju, see õnne ei leia*. Siin aga ei saa küsimusest kõrvallauses olla üldse juttugi. — Nii selles kui kõigis „Looduse“ kirjastusel ilmuvais raamatuis on läbi viidud sõnavorm *kasutama*, mujal aga tavaliselt *kasutama* (nii ka V. Õigek-sõn.). Tundub mingi vägikaika-vedamisena, mis kooliraamatuis ebasobiv.

*

Jänes-Parlo grammatika tahab saatesõna järgi sobida nii algkui keskkoolile, rõhutades oma tagasihoidlikkust teoreetilise tarkuse pakkumises ja asetades esikohale tegeliku õigekeelsuse taotluse. See kena seisukoht ei ole aga kuigi järjekindlalt läbi viidud. Ikkagi on veel liiga palju ohverdatud teooriale ja süsteemile. Eriti torkab see silma verbide käsitluses, kus antakse täielik verbivormide ülevaade, küsimata, kas tekitavad need kõik õigekeelsuslikke raskusi või mitte. Et siin tegu üsna keeruka süsteemiga, seda näitab tabel lk. 59, mida õpilasi kästakse „jälghida“. Vaevalt aga on sel „jälghimisel“ ja kogu selle osa läbitöötamisel suuri tulemusi. Vormiõpetuse süstemaatiline läbivõtt kuulub teatavasti III kl. kursusse, siin aga peaks jätkuma vaid nende vormide nentimist, millest antud õigekeelsuslikke eritlusi ja harjutusi. Ka on valmi tabeli esitamine endast juba väheproduktiivne võte, millele tuleks eelistada tabelite ja skeemide koostamist õpilaste eneste poolt. — I klassi kavva ei sobi ka nim. ja omast. liitumine (lk. 76—7), jätuks kokku- ja lahkukirjutamisest.

Veel võiks märkida kalduvust tarbetuile seletustele ja targutustele. Mõni neist tundub isegi üsna kahtlane ja iganenud. Näit. p. 2 väidetakse, et eeltoodud A. Haava luuletises esinevad tähed *juhulikult* (! J. V.), *ilma kindla järjekorrata*. — P. 7, vokaali definitsioonis on määravaks momendiks võetud silbi moodustamine, mis pole sugugi nii oluline. — Sõna definitsioonis (p. 20) loeme, et see on *lause kõige lihtsam osa, mil omaette tähendus*. Missugune „omaette tähendus“ on sõnul *ja, ning, ehk, või* jne.?! — P. 176 esineb pikem seletus liitsõnadest, kus muuseas saame teada, et *liitsõnal on aimult üks põhisõna, et täiendsõna asetseb põhisõna ees* jne.

Raamatus leidub ka meetoodiliselt õnnestunud osi ja võtteid, eriti muutelõppude ja muutetüüpide õigekeelsusliku külje käsitlemisel (puudub siiski iseseisev harjutus lõppudele *-tatud* ja *-tatakse*, mis tegelikus õigekirjas moodustavad väga visa vigade kategooria), samuti lauseõpetuse ja vahemärkide osas.

Mõningaid vääratusi. P. 12 ja 32 esineb omastav *me pro meie* (*me häälepaelad, me kodumaa*). — P. 25: *Pikka vokaali ja* (pro *ega*) *diftongi ei poolitata*. — III välde on nimetatud kord pikaks, kord ülipikaks (p. 29, 39). — P. 211: *Koolonit tarvitame, kui järgneb mõistete loendus*. Mõistete? — kas pärisnimi on mõiste?! —

Kahtlane on asesõna seletamine lausest: *kalur nägi kaluri kuju veepinnal* (p. 63).

*

Üldvaates kolmele uuele keeleõpetusele (käesolevad ja Muuk-Mihkla oma) ei saa üheski näha silmatorkavaid paremusi. On hea meel näha edu sisulise külje läbitöötamises, sobivate näidete, harjutuste, tabelite ja skeemide koostamises, kuid kurb on see, et õppekäigu üldises läbiviimises ujutakse ikka endises traditsioonilises sõiduvees, nimelt: õpilane viiakse välja valmite ja eeskujulikkude järelduste, definitsioonide, reeglite, tabelite ja skeemide juurde — olgu tal ainult huvi ja tahet jälgida, mõista ja meeles pidada. Ometi rõhutab teoreetiline didaktika juba ammugi õpilase isetegevuse tähtsust. Vaevalt aga hakatakse seda teostama klassis omapead, kui selleks ei näita teed juhid, õpperaamatute koostajad. Oleks aeg ka keskkooli õpperaamatus vabaneda metoodilisest šabloonist, võttes eeskuju nooremast vennast — algkoolist.

J. Väinaste.

E. Muuk ja K. Mihkla. Eesti keskkooli-grammatika ühes harjutustikuga. I — 110 lk., hind 1 kr. 25 s.; II — 128 lk., hind 1 kr. 25 s.; III — 136 lk., hind 1 kr. 50 s. Eesti Kirjanduse Selts, Tartus 1935.

Meie kahe tuntud keskkooli emakeele õpperaamatute autori poolt on ilmunud keeleõpetus ka uue keskkooli kolmele esimesele klassile. Kõik kolm vastavad õppekavade uusimale redaktsioonile.

I kl. kursus moodustab sissejuhatare süstemaatilisse keeleõpetusse, sisaldades peatükke kõigist selle osadest — lauseliigendusest, liitsõnust, sõnade muutmisest, välttest, astmevaheldusest jmm., esile tõstes nende tegelikku rakendust, s. o. vahemärkide asetamist, kokku- ja lahkukirjutamist, muutelõppude ja vältete õigekeelsust ja -kirja. Selline sissejuhatav kursus tundub täitsa asjakohane, sest V õa. pole veel küps süstemaatilisele keeleõpetusele. Sobiv on ka raamatu võrdlemisi lihtne käsitusviis ja harjutuste rohkus. Uudsuseks on loobumine traditsioonilisest ainejärjestusest häälik-sõna-lause, asetades need vastupidisesse järjekorda, mil oma metoodiline paremus, sest lause on keelelises väljenduses konkreetsem ja tähtsam element kui häälik.

Alatakse siiski „algmõistetega“, ehkki need metoodilisest seisukohast sobiksid pigem kursuse lõpuresultaadiks kui sissejuhatuseks. Üldmõisted on seotud definitsioonide ja abstraktsioonidega, mis ületavad V õa. võimed — need võiksid jääda süstemaatilisse ossa. Puududa võiksid siin ka tegelikus õigekeeles vähetähtsad peenenduse ja rõhu nähtused, mis esinevad niikuinii II ja III kl. kursuses. Kuna eelkursuses pole puudutatud lühemat mitmust, siis tundub imelik lühema ülivõrde — õieti importvormi — sissevõtt.

Ebaselge tundub sõnastus *Lühikesed täishäälikud on alati*

esimeses vältes, p. 246, 260, millest järeldub, et lühidus-pikkus ja välde on kaks isemõistet, kuna aga tegu on samasusega. — Tarbetu tundub eitav märkus p. 71: *Liitsõnades ei muutu liitsõnade kirjutamisviis*. See oleks sobiv vaid seoses vastava jaatava reegliga, võrreldes *lõppklass* ja *lõplik*.

Torkab silma kunstlikult konstrueeritud lausenäiteid, millele raske juurde kujutella konkreetset olukorda, milletõttu need tunduvad elukauged ja võltsid, näit.: *Peremees saatis poisi suvel metsa* (Missuguse poisi, milleks, kas kogu suveks või?!). *Kuus vanemat venda hakkasid võõrale maale sammuma* (Millist olukorda saaks siin kujutella, olgu elust või muinasjutust?!), p. 26. — *Perenaine pani supisse soola ja suhkrü* (p. 29.). *Kaupmees müüs õpilastele raamatud ja paberi* (p. 30.). *Kirjud ja valged liblikad lendlevad metsa üüres* (p. 36.).

Raamatu lõpus antakse kirjade kirjutamise näiteid ja harjutusi, seda küll kitsalt alalt, ainult pere- ja sõpruskondlikke kirju. Tundub veidi võltsitud, kui M. Veske kiri 1863. aastast esineb 1935. a. õigekirjas. Ka see on võltsing, kui isa, kes kirjutab tütrele maalt (Hagerist), tarvitab sõna *kingitis*. Sõna on kõnekeeles täiesti tundmatu, isegi kirjakeeles küsitav ja tarbetu (on liiga kunstlikult konstrueeritud, vajaks tuletamiseks sõna *kingitama*), sest on juba olemas *kink*.

*

II osa algab eelmise klassi kursuse lühikese kordamisega; see on viidud läbi katekismi kujul, mis metoodiliselt väheproduktiivne võte. Kursuse keskse osa moodustab süstemaatiline häälikuõpetus, mis esitatud suure põhjalikkusega. Lõpupoolel leidub sissejuhatav osa järgmise klassi kursusele, vormiõpetusele; selles käsitellakse muutetüüpe ja õigekeelsuslikult raskemaid käändelõppe.

Muutetüüpide käsitus tundub siin liialt süstemaatiline. Selle küljega on liiga rutatud. Sissejuhatavas osas oleks sobivam rõhutada muutetüüpide eritlemise tähtsust õigekeeles, selgitades, kui raske on olla kindel sõna õiges tarvitamises, kui selge pole tema muutetüüp. Sel puhul tuleksid käsitlusele vastavate harjutuste abil need alused, millel baseeruvad muutetüüpide erinevused (välde, astmevaheldus, silpide arv, tüve lõpuhäälik). Sellised muutetüübi määramise harjutused puuduvad aga täiesti (puuduvad isegi III, süstemaatilises osas, õigemini — on ainult kaks harjutust), millega on jäetud sõnade muutmise käsitellu suur lünk.

Ka see tundub imelik, et ei muutelõppude ega ühelgi teisel puhul pole kasutatud (pole isegi mainitud!) õigekeelsuse-sõnaraamatut. Selle meie õigekeelsuse tegeliku ravi tähtsaima vahendi väljalülitamine kooli keeleõpetusest näitab, kuidas eelistatakse vanu kõveraaid teid uuemaile ja otsemaile.

Ebameeldiva peatükina tuleb mainida ka põhimuudete käsit-

lust (III osas on see veel põhjalikum), eriti verbide alal: lihtsa dilemma otsustamiseks, kas tarvitada tugevat või nõrka, konsonant- või vokaaltüve, luuakse keerukas süsteem, kus raske leida võtet selle mõtestamiseks ja meelespidamiseks. Kuni pole leitud lihtsamat võtet selle küsimuse käsitlemiseks, tuleks see heita lihtsalt üle parda, sest selle õigekeelsuslik kaal pole kuigi suur ja tegelikult vaevalt keegi seda kasutab — lihtsam on vaadata ÕS-st.

Ka II osa lõpus leidub tarbekirjade osa näidete ja harjutustega kuulutuste, tellimuste, palvekirjade, telegrammide ja lepingute koostamiseks. Telegrammides esinevad vahemärgid, kus neid tegelikult ei tarvitata. Lepinguteksti näited tunduvad liiga kasuistlikud, nagu neid koostaks jurist-spets. Muidugi peab õpilane harjuma dešifreerima ka sedalaadi sõnastust (eriti kod.-tead. tunnis), kuid vaevalt tarvitseks näha selles eeskuju. Koolis koostatavad juriidilised tekstid peaksid olema sõnastuselt lihtsamad ja konkreetsemad; juriidiline „kõrgem stiil“ jäägu spetsidele.

Sisuline eksimus esineb lauses: *Kalevipoeg hakanud heinu niitma* (p. 147), samuti p. 54: *Kopsus tekib õhk*. — Suuremat täielikkust vajaks laensõnade küsimus, vähemasti mõnegi laenu põhjendusega (*põld — Feld* jt.).

*

III osa algab häälikuõpetuse kordamisega, peaosa aga moodustab süstemaatiline vormiõpetus. Viimane aga pole enam algupärane, nagu kaks eelmist osa, vaid moodustab umbes $\frac{4}{5}$ -kus äratrüki E. Muugi „Lüh. eesti keeleõpetusest I“, mis oli seni tarvitusel vastavas (I) vana keskkooli klassis.

Kordamises esineb samalaadi seletamine ja kommenteerimine kui süst. käsitluseski, ainult konspektiivsemal kujul. Metoodilisest seisukohast peaks aga kordamine teostatama hoopis teistsuguste võtetega, et see pakuks midagi uut ja elustavat, soodustades produktiivset tööd.

Vormiõpetus, enamikus muutmisõpetus, on jäänud nii sisult kui meetodilt samaks, mis E. Muugi varemais keeleõpetusteski: sama muutkondade arv, alaliigid ja tüübid, sama kommentaaride rohkus ja raskepärusus. Ehkki muutkonnad ja nende jaotus ei ole praegu veel midagi lõplikku, selget ja endastmõistetavat, näib emakeeleõpetajate üldine arvamus kalduvat selle poole, et muutkonnad peavad olema, et ilma nendeta emakeelt õpetada ei saa. A. Vaigla grammatika tegi katset piirduda muutetüüpidega, kuid see võte ei leidnud suurt vastukaja õpetajaskonnas. On kahju, et meie keeleõpetuse kardinaalseima osa metoodiline käsitlus on jäänud surnud punktile.

Kõige kolme osa näidetes ja harjutustes on kasutatud tsitaate eesti kirjanikelt, mis puhul lisatakse sulgudes kirjaniku nimi. Sel oleks mõtet ainult puhul, kui lause on millegagi väga iseloomulik ja eriline, olgu sisult või vormilt, või kui tekitab assotsiat-

sioone loetud teostega. Täitsa tarbetu, isegi veider tundub autori nimi mingi väga igapäevase lause järel, nagu: *Ta kuulis, kuidas üks avati (A. Jakobson)*, I, p. 55 *Pottsepa nägu oli savine (F. Tuglas)*, I, p. 77. *Hoidke rongi eest (J. Barbarus)*, II, p. 96. *Kass pesi kahe käpaga suud (H. Visnapuu)*, II, p. 256.

*

Üldkookuvõtteks peab tunnistama, et esitatav grammatika äratab vastukäivaid muljeid: ühelt poolt — vastavus õppekavadele, korralik välimus, sisuline põhjalikkus ja soliidus, läbikaaletud süsteem nii teoreetilises osas kui harjutustes, heade tabelite ja skeemide rohkus — kõik väga kaaluvad omadused —, kuid selle kõrval kinnipidamine akadeemilise ja süstemaatilise käsitusviisi traditsioonidest, mis ühes raskepärastel sõnastatud kommentaaride üliküllusega võivad peletada õpilaste õppimise isu.

Kommentaaryl on juba endast see halb külg, et ta röövib õpi laselt avastamise, omal jõul ülesaamise röömu. Seepärast — kui näited, harjutused ja tabelid tunduvad küllaldased selleks, et õpilane suudaks iseseisvalt vallutada küsimuse, peaksid kommentaarid hoopis puuduma. Nad esinegu vaid juhul, kui on karta valearusaamist, sealgi minimaalselt ja konkreetset.

Siin meenub jällegi valus küsimus meie söötis olevast metoodika alast. Üksteise võidu ilmub uusi õpperaamatuid, kus peetakse silmas vaid sisulist külge. Selle küljega oleme viimasel ajal jõudnud juba üsna rahuldavale tasemele, see ei tekita enam suuri raskusi, kibedasti aga vajaksime loovat tööd emakeele metoodika alal, ja see peakski moodustama järjekordse õpperaamatute autorite püüdluste tulipunkti.

J. Väinaste.

Kroonika.

Õpetajate XII üldkongress

Tallinnas, Raua t. algkooli saalis 24. ja 25. augustil 1935.

Kongressi esimene päev.

Avamine ja valimised.

XII üldkongressi avas E. O. Liidu esimees dir. A. Veiderma lühikese kõnega, milles juhtis tähelepanu neile muutunud oludele, milles astub kokku XII üldkongress. Eesti kool on algab käesolev kongress.

Esimees tervitas kongressile ilmunud väliskülalisi Soomest ja Leedust ja lõpetas oma kõne järgmiselt: „Eesti õpetaja kindel aade on teenida eesti rahvast ja selle aate tähe all algab käesolev kongress.“

Järgnes kongressi tööerakendamine ja valimised. Kongressi juhatajaiks valiti A. Veiderma Tallinnast, H. Rajamaa Tartust ja J. Söödor Paidest. Sekretariaati valiti: peasekretäriks V. Horm, sekretärideks Ed. Tasa, K. Vares, Elmar Oja, H. Nurmiste, A. Rõõm. Mandaatkomisjoni: P. Algma, Ed. Looga, G. Saar. Redaktsioonikomisjon moodustati: 1) kõigist kongressi referentidest, 2) ettepanekute tegijaist ja 3) kongressi poolt valitud esindajaist, kelleks valiti J. Rummo, Toomas Adanson ja Boris Rea.

Tervitused.

Esimesena tervitas kongressi haridus- ja sotsiaalminister N. Kann Vabariigi Valitsuse ja HSM-i poolt. Oma tervituskõnes ta juhtis tähelepanu õpetaja rahvuslikule osatähtsuse kasvamisele.

J. Kents tõi tervitusi Tallinna linnavalitsuselt ja linnakoolivalitsuselt.

Soome haridusnõunik A. Salmela tervitas kongressi Soome haridusministeeriumi ja koolivalitsuse poolt.

Hr. Kupčnin as tervitas Leedu õpetajate poolt, tähendades, kuivõrd tähtis on praeguses rahvusvahelises olukorras väikeriikide koostöö eriti hariduslikes ja kooliküsimusis.

Järgnesid tervitused J. Rumolt — E. Haridusliidu nimel; A. Merilaid tervitas Riigi- ja Omavalitsusteenijate Keskliidu poolt ja L. Metslang Eesti Töölisühingute Keskliidu nimel.

Telegraafi teel tervitasid Riigikogu esimees Penno, Rootsi õpetajate Liit, Suomen Opettajayhdistys, Tartu ülikooli rektor prof. Köpp, E. Keskkoolide Juhatajate Ühing, Täienduskooli õpetajate Ühing, Kutsekooli õpetajate Ühing, E. Lauljate Liit, Postiteenijate Kutseühingu keskjuhatuse, Narva linnakoolivalitsuse juhataja j. t.

Kongressi juhatuse ettepanekul otsustati ühel häälel saata riigivanemale järgmisesisuline telegramm:

„12. üldkongressiks Tallinna kokku tulnud õpetajate rohkearvuline pere tervitab Teid ja soovib Teie väsimatule tööle Eesti Vabariigi ülesehitamisel ja rahva vabaduse ja parema tuleviku kaitsmisel parimat õnne ja õnnistust.“

Referaadid.

Esimesena refereerib minister N. Kann teemal: „Algkoolilõpetajate väljavaadetest edasiõppimisel algkoolile järgneva isikooles“. Referent tõi statistilisi andmeid selle kohta, kui palju õpilasi lõpetas meil algkooli viimaseil aastail ja palju neist läks edasi õppima teistesse koolidesse, kusjuures märgata on õpilaste suundumist rohkemal arvul kutsekoollidesse.

Edasiõpingust loobub üldse ligi 5000 algkoolilõpetajat aastas. Neid noori ei tohi jätta pärast algkooli lõpetamist päriselt ilma kasvatusliku mõjutusest. Et leida siin pääsu, on esile kerkinud järelikooli küsimus. Järelikool töötaks 6-klassiliste algkoolide juures ja algkoolilõpetajad oleksid ühtlasi õpetajaiks ka järelikoolides. Kas järelikool tuleb sunduslik või vabatahtlik, selles puudub veel selgus.

Läbirääkimistel A. Veiderma küsib, mida tehakse 3-klassiliste keskkoolidega.

Min. Kann: 3-klassiliste keskkoolide programm tuleb ühtlustada algkooli 5. ja 6. õppeaasta kavadega.

Harjumaa kooliv. juh. S. Leitorp küsib, kas järelikooli ellukutsumisel jäävad teotsema ka täienduskoolid. Minister vastab: järelikooli projekt ei ole veel lõplikult selgunud. Selle järele minister lahku kongressilt.

Peale lühikest vaheaega dir. J. Tork kõneleb teemal: „Meie rahva haridusideaal ja kool.“ Ideaalidel on inimese olemuses suur tähtsus: nad on isiku vaimse struktuuri selgrooks ja jõuallikaks, nad tõstavad inimese kõrgemale veeteerivast ja animaalsest maailmast. Siis, kui inimene taipas, et ta ei ela üksi leivast, sai tast õieti inimene.

Mitte vähem pole ideaalidel tähtsust rahvaste elus. Ideaalid mõjutavad masse. See paistab eriti tõusuaegadel, näit ristsõdades, revolutsioonides, ka meie Vabadussõjas ja algkooli loomispäevil. Rahvuslike ideaalide juures on oluline mitte ükski nende jõud, vaid ka laad. Meie väikerahva ideaalid võivad olla vaid kultuurideaalid. Inimkonna kultuuriaita võivad väikerahvad tuua väärikaid lisandeid. Meie aga sageli pole suutelised materialismist üle kasvama.

Referent usub, et haridusideaal omab iseseisvat kohta päikese all kui oma-

ette väärtus. Seepärast tekib kahtlus, kas meie oma koolikorralduses praktilist külge rõhutades ei tõmbu liiga tagasi üldhariduse hindamisel.

Õpetajaskond ligineb meil järjest sellele, mis ta peab olema, s. o. haridusele juhiks. Kuid õpetajaskonna töö tingimusi tuleb parandada:

Pärast J. Torgi referaati mindi lõunavaheajale.

Läbirääkimistel J. Torgi referaadi kohta mainis dir. A. Roos: Rahvusideaali selgitamiseks tuleb veel palju teha. On püstitatud hüüdsõna: „Eestlasele eesti nimi!“ Tegin lõunavaheajal statistikat: registreeritud saadikuist 37% omavad täiesti võõrapärase nime.

Järgnes J. Käisi referaat: „Mis määral on tarvilik ja võimalik ühtlustada algkooli 5. ja 6. õppeaasta ja keskkooli 1. ja 2. klassi õppekavu.“ Referaat on toodud teisel täielikult.

J. Käisi ettekande ajal saabus kongressile Suomen Opettajainyhdistyese esindaja E. Ero Salola, kes tervitas kongressist osavõtjaid pikema soomekeelse tervituskõnega, milles kõneleja tõi tervitusi Eesti õpetajatele Soome Opetajateühingult ja selle keskjuhatuselt, millele liituvad isiklikud tervitused ühingu esimehelt haridusnõunik Kaarlo Ahtialalt ja sekretäriilt H. V. Santalalt. Tervitus kviteeritakse kestvate kiiduavaldustega.

Jätkusid läbirääkimised J. Käisi referaadi üle.

J. Grüntal: Erinevus alg- ja keskkooli õppekavades peab olema, sest mõlemal koolil on erinevad sihid.

A. Roos: Tuleks avada ikkagi erilisi 6-klassilisele algkoolile rajatud keskkooli.

E. Oja: Uude keskkooli pääsevad peamiselt linnalapsed ja jõukamad. Keskkooli küsimus on valus maale.

S. Leitorp: Keskkool on segamini, algkool samuti, täienduskool pole veel juurdunud, järeloomal on kaalumisel. Mis on meil siis kindlat?

Haridusnõunik Viilup: Mind rõõmustab nähtus, et kongressil valitseb kooskõla õpetajaskonna ja ministeeriumi vahel. Eriti ilmneb see võõrkeele väljajätmise küsimuses.

Esimese päeva viimases referaadis Jüri Uustalu refereerib „Õpetaja ülesannetest algkooli internaadis.“ Meil 1108 algkoolist on vaid 411 internaadiga, seega 37%. Seda on vähe. Põhjusti, miks internaadid veel pole küllaldaselt levinud, on mitmeid: nad ei ole veel küllaldaselt kodused, ühisteistlustamist ei ole paljudes korraldatud jne. Internaat on tähtis kasvatuslik tegur, kuid raskendab tunduvalt õpetaja töökoormat. Ka leiab internaadi töö õppejõudude tasude seaduses vähest hindamist. Tasu, mis selle töö eest õpetajale valdada poolt makstakse, ei vääri tavaliselt üldse mainimist ja ei ulatu sageli üle paari krooni õppeaasta kohta.

Esimese päeva õhtul oli kongressi liikmeile korraldatud omavaheline koosviibimine, millest võtsid osa väliskülalised, E. O. Liidu juhatuse liikmed ja saadikud, kokku üle 100 inimese. Väliskülalisi tervitas esimees A. Veiderma. Temale vastas Leedu esindaja Kupõninas ja haridusnõunik A. Salmela.

Kongressi teine päev

algas haridusnõunik A. Salmela ettekandega: „Soome algkooliõpetaja majanduslik ja õiguslik seisund.“ Kõneleja andis huvitava ettekandes ülevaate sellest, millistes tingimustes elab ja töötab meie põhjanaabri õpetaja ja kuidas siin õpetaja, koolinõunik ja haridusministeeriumi juhtiv personaal on kasvanud üheks kooskõlastatud ahelaks, kes ühiselt võitlevad rahva noorsoo paremate kooliolude saavutamiseks. Seetõttu on ka Soome algkooliõpetaja nii majanduslikult kui õiguslikult palju paremas seisukorras kui Eestis. A. Salmela kõne ilmus täielikult „Õpetajate Lehes“ nr. 35, 36, 37 — 1935. a.

Teisena kõneles mag. H. Rajamaa: „Milleks kohustab meid sõprusliiduleping Soome õpetajaskonnaga.“ Lähenedamine Soomele ei ole meile hõi-

mutöö küsimus kitsamas mõttes, see on ühtlasi meile kultuurilise orientatsiooni küsimus. On saabunud aeg, kus lähendamistööks tuleb sõnadelt siirduda tegudele. Hõimutöö tegelikul rakendamisel tuleb alustada keele õpin-guga.

Ka selle referaadi järele olid läbirääkimised täpsis elavad.

Järgmisena kooliarst dr. M. Püüman käsitas „Küsimusi kooliteravishoiu alalt.“ Meie avalikkude algkoolimajade ehitusmäärusi tuleks täiendada tänapäeva kooliteravishoiunõuete kohaselt. On vajalik, et igal koolil oleks köök ja söögituba. Ka käsitööklassidele tuleb nõuda suuremat kõrgust ja õhurikkust. Kahjuks leidub meil veel koolimaju, kus puuduvad kätepesunõud. Põrandate õlitamine tuleb võtta revideerimisele. Õpilaste riietus olgu teravishoiunõuetele vastav. Suuremat tähelepanu hammaste korras-hoiule ja ravile!

Dr. Püümani referaadi järel esitas mandaatkomisjoni aruande E. Looga. Aruande järgi võttis kongressist osa 188 hääleõiguslikku esindajat, 385 sõna-õigusega organiseeritud õpetajat ja 38 külalist, seega kokku 611 osavõtjat.

Kongressi viimane veerand oli pühendatud kooliaianäitusele. Sel alal refererisid põllutöoministeriumi nõunik dipl. aednik A. Prima ja õpet. A. Kase mets.

Vahepeal on redaktsioonikomisjon läbi vaadanud esitatud resolutsioonid. Viimased esitas kongressile red.-komisjoni esimees J. Rummo. Peale resolutsioonide vastuvõtmist juhataja A. Veiderma tänas referente ja osavõtjaid asjaliku töö eest, läkitas tervitusi väliskülaliste kaudu ka naabermaale ning avaldas tänu ka majaperemehele vastutuleku eest. Kaks päeva kestnud kongress lõppes pühap. 25. aug. kell 18.10 hümniga.

Õpetajate 12. üldkongressi resolutsioonid.

Järelkoolist.

Eesti õpetajate 12. üldkongress tervitab HSM-i algatust järelkooli küsi-muse päevakorda võtmisel ja avaldab soovi, et meie algkoolist lahkunud ja koolist vabanenud noorsoo huvides tunnustataks järelkooli ellukutsumine hädavajalikuks ja et see teostuks võimalikult pea.

Algkooli 5. ja 6. kl. ja keskkooli 1. ja 2. kl. õppekavade ühtlustamisest.

Rahvahariduse üldise taseme tõstmiseks ja ühtluskooli põhimõtte säilitamiseks on tarvilik algkooli 5. ja 6. kl. ja keskkooli 1. ja 2. kl. õppekavade ühtlustamine sel määral, et kavade erinevust ei tekiks 6-klassilise algkooli lõpetanuile raskusi edasiõppimiseks keskkoolis, alates 3. klassist.

Esimese võõrkeele edukaks õpetamiseks tuleb 6-klassilise algkooli lõpe-tanuile tarvilisel arvul luua keskkooli 3.—5. klassi eriharud või -klassid.

Eesti ja Soome õpetajate sõprusliidu lepingu teostamisest.

1. Eesti õpetajaskonna ülesandeks on olla teedtasandavaks eelväeks Eesti ja Soome kultuurilisel lähenemisel. Selleks tuleb igal Eesti õpetajal: a) osata küllaldaselt soome keelt; b) põhjalikult tunda soome vaimse ja ainelise kul-tuuri omapära ning selle saavutisi; d) tunda soome rikkalikku koolikirjan-dust; e) Soome maad ja rahvast tegelikult tundma õppida, eeskätt silmas pidades Soome kooliolusid; g) tõusvas noorsoos äratada huvi Soome maa, rahva ja keele vastu; h) vahaharidustööst huvitatud õpetajail veel peale selle pidevalt kursis olla Soome vahaharidustöö meetoditega ja uuemate üritustega sellel alal; i) jõudu ja võimalust mööda kaasa aidata Soome ametikaaslastele ja koolide ekskursioonidele Eesti maa ja rahva tundmaõppimisel ja siin lühe-ma- või pikemaajalistel viibimistel.

2. Kongress ühineb Eesti-Soome õpetajatepäevade resolutsiooniga hõimu-töö arendamise suhtes.

Kooliteravishoiust.

Üldkongress leiab, et praegu kehtivaid avalikkude algkoolimajade ehitus-määrusi on vaja revideerida ja neid tänapäevaste kooliteravishoiunõuete koha-

selt muuta. Erilist rõhku tuleb panna klassitoa kõrgusele ja valgustamisele; niisamuti tuleb suuremat rõhku panna köögile, söögitoale ja käsitööklassile, mis ei tohiks väiksemad olla harilikust klassist, vaid ennemini suuremad.

Koolilaste üldisele puhtusele, tervishoiunõuetele vastavale riietusele ja toitmisele tuleb pöörda senisest suuremat tähelepanu.

Silmas pidades asjaolu, et ligi 50% meie algkooli lõpetajaid jäävad ainult algkooliharidusega, on vajalik, et tervishoiu õpetamisele algkoolis rohkem rõhku pandaks.

Maa-alkoolide internaadist.

1. Tuleb pöörda senisest rohkem tähelepanu maa-alkooli õpilaste kehalisele kasvatusesele, toitlusele ja tervishoiule. Eesti õpetajate Liidu juurde tuleb ellu kutsuda kehalise kasvatusese toimikond, kelle ülesandeks õpilaste toitluse, tervishoiu ja internaadi sisustamise ja korraldamise küsimuste algatamine.

2. Kõigi maa-alkoolide juurde, kus seadus seda nõuab, tuleb sisse seada internaadid vastavate normidega kindlaks määratud seadetega.

3. Maa-alkoolide internaadis tuleb pidada kohaseimaks toitlustamise viisiks ühissöögi korraldust.

4. Õppejõudude internaadi tasu määrad tuleb seadusandlikul teel fikseerida ja selle tasu maksmine kooliülalpidajatele kohuslikuks teha.

Kooliaedadest.

Kongress leiab, et lähemas tulevikus peaks HSM leidma võimalusi välja arendada suuremates keskustes eeskujulikke kooliaedu, selleks vastavaid algatusi majanduslikult ja moraalselt toetades. HSM peaks võtma ametisse vastavate võimete eriharidusega nõuandja ja süvendama igati õpetajate aianduslikke oskusi ja kogemusi.

Kongress leiab otstarbekohaseks, et koolimaad naturaalkohustustest ja maksudest vabastatakse.

Tuleks täpsemalt seadusandlikul teel kindlaks määrata kooliülalpidajate kohustused kooli suhtes.

Nimede eestistamisest.

Üldkongress peab soovitavaks, et õpetajaskond senisest energilisemalt arendaks nimede eestistamise aktsiooni eriti õpetajate eneste ridades.

E. Ö. L. asemikkudekogu koosolek 31. okt.

Tänavu astus E. Ö. L. asemikkudekogu korraliseks aastakoosolekuks kokku neljapäeval, 31. oktoobril Tallinnas, E. Ö. Liidu ruumes, Pühavaimu 11. Koosolekust võttis osa 40 mandaatidega varustatud saadikut, peale selle ligi 20 sõnaõigusega E. Ö. L. juhataja ja revisjonikomisjoni liiget.

Koosoleku avas tervituskõnega E. Ö. Liigu esimees A. Veiderma. Juhatasid koosolekut A. Kuks ja P. Algma. Protokollisid S. Kass, A. Ruut, A. Kallion. Mandaatkomisjoni valiti J. Söödor, A. Alver, K. Neuman. Päevakorra täiendamise järel võeti uueks liidu liikmeks vahetult Haapsalu õpetajate ühing 39 üksikliikmega. Ühingu esimeheks on dir. A. Üksti.

Informatsiooniga liidu möödunud aasta tegevusest esines sekr. V. Horm. E. Ö. Liitu kuulub praegu 12 õpetajate maaliitu 117 ühinguga, 7 iseseisvat õpetajate ühingut ja seltsi ja 3 vähemusrahvuste organisatsiooni 3400 üksikliikmega.

Suuremaiks üritusiks möödunud tegevusaastal oli Soome-Eesti õpetajatepäevade korraldamine, millest võttis osa Eestist üle 400 ja Soomest 200 õpetajat. Liidu poolt on juhitud tähelepanu puudustele õpetajate tasude seaduses ning on asunud koguma andmeid uute tasude ja vanemaks õpetajaks kinnitamise kohta. On juhitud tähelepanu maalaste raskenenud edasiõppi-

mise võimalustele. Selle vältimiseks on nõutud õppekavade ühtlustamist. Koolireformi tulemuste selgitamiseks korraldati ankeet. Ka kohalikud liidud on mitmel pool arendanud intensiivset tegevust, eriti edasiharimise alal. Üksikasjalik tegevusaruanne ilmub järgmises „Kasvatuse“ numbris.

Liidu 1934./35. a. tegevuse aruanne kinnitati asemikkudekogu poolt juhatusele esitatud kujul, samuti ka kassaaruane tasakaalus 7215 kr. 52 snt.

Liidu 1935./36. a. tegevuskavas on ette nähtud muuseumi koolialasse puutuvate seaduste jälgimine ja parandusettepanekute tegemine, nõuande korraldamine õpetajatele õppe- ja kasvatustöös, samuti ka juriidilisi küsimusi; koolitöö üldnäituse korraldamine 1936. a. Suvel, ped. nädalate ja edasiharimiskursuste korraldamine, võimlemisõpetajate kongressi korraldamine, toimkondade reorganiseerimine, karskuskasvatustöö juhtimine algkoolis, õpetajate teenistusliikude huvide kaitse, organiseerimistöö jätkamine, propaganda õpetajate majandusliikude ettevõtete võrgu laiendamiseks, „Õpet. Lehe“ toetamine, sidemete kõvendamine Soome õpetajaskonnaga jne.

Liidu tegevuskava ümber puhkesid väga elavad läbirääkimised, milles nõuti maalastele-alkohoolõpetajatele edasipääsu võimaluste avardamist, õppekavade ühtlustamist, ühtluskooli juurde tagasipöördumist, tasumaksmist algkooliõpetajatele asetäite- ja lisatundide eest. Mõttevahetusi tekitas ka praegune kehvemate õpilaste toetamise kord, mida soovitati üle anda omavalitsustele, kuna see tekitab arusaamatusi kooli ja lastevanemate vahel. Teiselt poolt toodi ette, et kool seisab küsimusele kõige lähemal ja on suutlik asja korraldama õiglasemalt.

Rõhutati kooli ja õpetaja ning seltskonna vahekorra paranemist tunduvalt. Siiski esineb veel üksikuid nähtusi, mis rikuvad vahekorda, näit. internadiga seotud tasuküsimuse lahendamatus, kütte- ja valgustusmaterjali andmine jne. Sepärast võeti vastu ettepanek, et selgitataks kõiki nähtusi, mis rikuvad õppejõu vahekorda seltskonnaga. Samuti tehti juhatusele ülesandeks selgitada ankeedi korraldamise kaudu õpetajate osavõttu seltskonnatööst.

Mitme poolt rõhutati väärnähtusi õpetajate ümberpaigutamise alal. Ümberpaigutamine on tehtud liialt kergeks. Nõuti praeguse korra muutmist ja vähemalt kolimisega seotud kulude tasumist ühel alusel teiste riigiteenijatega.

Liidu eelarve juures tehti selline muudatus, millega edaspidi kõigile liidu liikmeile määrati ühtlaneliikmemaks, ja nimelt koos toetuskapitalimaksuga kr. 1,70 aastas. See on tingitud tasude seaduses teostatud haridusjärkude kaotamisest. Ühtlasi soovitati teha vahet suurema- ja väiksemapalgaliste liikmete vahel kohaliku ühingu heaks mineva liikmemaksu määramisel.

E. O. Liidu, toetuskapitali ja „Kasvatuse“ eelarve võeti vastu juhatusest esitatud kujul.

Valimised.

Uude juhatusse 1935./36. tegevusaastaks valiti E. Murdmaa, J. Rummo, J. Unt, A. Roos, V. Peet, A. Kuks, H. Ennemuist, J. Tamm, G. Ollik, V. Horm — Tallinnast; J. Tork, H. Rajamaa — Tartust; P. Raudsepp — Rakverest; V. Altoa — Haapsalust; J. Söödor — Paides, P. Algma — Viljandist; K. Neumann — Tartumaalt ja A. Ruut, A. Kallion — Harjumaalt. Kandidaatideks: S. Kass, Parts, Raidal, Raam, Tauts, Kenkmaa, Lenk. Revisjonikomisjoni valiti: J. Depman, A. Alber, J. Alver, J. Ratasepp, S. Kass.

Toetuskapitali valitsusse: J. Kents, G. Hion, J. Ollik, J. Sihver, J. Unt.

Esindajaiks „Töökooli“ — J. Rummo, Ü. K. Ü. „Õpetaja“ juurde H. Ennemuist. Aukohus valiti tagasi endises koosseisus.

Koosolek avaldas üksmeelselt tänu tehtud töö eest senisele liidu esimehele A. Veidermale, kes töörohkuse tõttu loobus juhatusse kandideerimast.

Viis tundi kestnud koosolek lõppes hünni laulmisega.

Ü. K. Ü. „Õpetaja“ peakoosolek.

Möödunud aasta asemikkude kogu otsuse põhjal asutasid E. Ö. Liidu juhtivad tegelased käesoleva aasta algul ühistegelise kirjastusühingu „Õpetaja“. Uus ühing asutati eeskätt „Õpet. Lehe“ väljaandmise kindlustamiseks. Ühing võttiski 1. aprillist „Õpet. Lehe“ väljaandmise enda kätte. Ühingu on praegu üle 40 liikme. Osamaks üksikliikmele on 10 krooni, ühinguile 50 krooni, lisaks 1 kroon sisseastumismaksu. Uue ühingu liikmeiks võivad olla vaid E. Ö. Liidu liikmed.

Ühingu esimene korraline peakoosolek toimus 31. oktoobril, millest võttis osa 28 liiget. Möödunud 4 kuu aruandest nähtub, et „Õpet. Lehe“ majanduslik seisukord on paranenud tublisti. 1935./36. a. eelarve võeti vastu juhatuselt esitatud kujul tasakaalus 5050 krooniga. Ühingu juhatusse valiti järgnevaks kolmeks aastaks: A. Janson, V. Peet, J. Unt, V. Horm, E. Murdmaa ja J. Väinaste. Revisjonikomisjoni: J. Kents, J. Söödor, J. Kenkmaa.

Märgukiri õpetajate laste vabastamiseks õppemaksust.

E. Ö. L. sekretariaat esitas septembri algul riigivanemale ja haridusministrile märgukirja õpetajate laste vabastamiseks õppemaksust. Märgukirjas juhiti tähelepanu soodustuste andmisele teistes ametkondades ja praegustele õppejõudude palgaoludele, mis nõuavad ülejõukäivat pingutust.

Märgukirjale saabus HSM-ist eitav vastus, milles muuseum üteldud, et majandusministeerium ei poolda kavatsust, kuna õpetajate palgaolud ei ole madalamad teiste ametkondade palkadest.

Hoogne kirjavahetus Eesti ja Soome õpilaste vahel.

Soome ja Eesti pedagoogilistes väljaannetes ja lastelehtedes ilmunud üleskutsete tulemusena on alanud hoogne kirjavahetus mõlema maa noorte vahel. Eesti poolt võtavad kirjavahetusest osa juba üle 100 kooli. Eesti-poolseks kirjade vahendajaks on E. Ö. Liidu büroo.

Ajalooõpetajate kongress.

IV üleriiklik ajalooõpetajate kongress korraldatakse Tallinnas 28.—29. detsembril s. a. Kongressi päevakorras on peale ajaloo teaduslike referaatide veel ettekanded ajaloo õppekavade, ajaloo ja rahvusliku kasvatuse, sotsiaal- ja kunstiajaloo ühenduses ajaloo-õpetamisega, ajaloo õpetamisest õppeainete kontsentratsiooni seisukohast jt. küsimuste üle. Ajalooõpetajate ammuse soovi kohaselt on kavas peale üldiste referaatide ette nähtud töö alg- ja keskkoolide ja gümnaasiumi sektsoonides.

E. Ö. L. juhatuse koosolek 10. novembril.

Liidu esimeheks 1935./36. tegevusaastaks valiti Enn Murdmaa.

E. Ö. Liidu uus juhatus pidas esimese koosoleku 10. novembril. Koos oli 17 liiget. Ametite jaotamisel valiti liidu esimeheks 1935./36. tegevusaastaks senine liidu abiesimees Enn Murdmaa ühel häälel. Abiesimeesteks valiti J. Rummo ja A. Roos, sekretäriks V. Horm, abiks H. Ennemuist, laekuriks J. Unt. Liidu sekretariaat moodustati ülalloodatud ametitega juhatusliikmetest.

Koosolekul reorganiseeriti terve rida toimkondi ja asutati uuea kehakasvatuse toimkond. Mitmed toimkonnad, mis viimaseil aastail ei ole tegevust avaldanud, jäeti elustamata. Käsitöö- ja kehakasvatuse toimkondadele tehti ülesandeks aineõpetajate päeva kokkukutsumine.

Esindajad asutistesse valiti vanad tagasi, välja arvatud Rahvahariduse Nõukogu, kuhu uue esindajana valiti E. Murdmaa.

Õpetajate koja küsimuses asuti seisukohale, et koda tuleks rajada olemasolevatele õpetajate organisatsioonidele.

Eesti Õpetajate Liidu juriidilise nõuandmise uus kord.

E. Õ. Liidu juhatus oma koosolekul 29. sept. k. a. võttis vastu järgmise juriidilise nõuandmise korra, mida palume teatavaks teha kõigile liikmele:

1. Eesti Õpetajate Liidu juriskonsultiks on vandeadvokaat Arnold Susi.
 2. Eesti Õpetajate Liit võimaldab liidu liikmeile juriidilist nõuannet adv. A. Susi kaudu järgmistel soodustatud tingimustel: nõuanne adv. A. Susi juures maksab igakordselt 2 krooni. Sellest summast tasub E. Õ. Liit poole, kuna teine pool jääb abitarvitaja kanda. Soodustuse saamiseks tuleb liikmel pöörduda liidu büroosse, ühtlasi ette näidata liidu liikmekaart. Liidu büroost antakse abivajajale liikmele liidu pitsatiga varustatud sedel, mis tuleb edasi anda juriskonsultile.

Kirjateel saadetakse küsimused tuleb adresseerida E. Õ. Liidu büroosse ja ligi lisada 1 krooni eest postmarke.

3. Nõuandmise eest E. Õ. Liidule, samuti ka toimekondadele, ühingule ja maakondlikele liitudele E. Õ. Liidu kaudu tasub E. Õ. Liit täiel määral.

4. Suuremate märgukirjade ning seaduseprojektide koostamise, läbivaatamise ja parandamise eest, samuti kohtus esinemise eest saab juriskonsult eritasu kokkuleppe põhjal E. Õ. Liidu sekretariaadiga.

E. Õ. Liidu juhatus.

E. Õ. Liidu esindajad riigivanema jutul.

19. novembril võttis riigivanem K. P ä t s Toompea lossis vastu E. Õ. Liidu delegatsiooni, koosseisus E. M u r d m a a, J. R u m m o ja A. R o o s. Delegatsioon esitas riigipeale märgukirja, milles väljendatud E. Õ. Liidu seisukohad ja soovid õpetajate koja küsimuses.

Märgukirjas juhitakse tähelepanu ja avaldatakse rõõmu, kuidas riigivanemalt 30-ne aasta eest ilmunud kirjutuse „Kooliõpetajate ühisusest“ tulemusena juba ammu enne iseseisvuse saabumist algas hoogne õpetajateühingute asutamine. Vabamate aegade saabumisel see algatus võimsaks liikumiseks, kusjuures sihiks oli eesti koolielu igakülgne arendamine. Seda suurt sihti on E. Õ. Liit, kes on suutnud enda ümber koondada enamiku — umbes 80% eesti õpetajaskonnast, kuni siiani pidevalt taotlenud.

Liidu arvates õpetajate koda peaks tuginema õpetajate vabaalgatuslikele organisatsioonidele. Koja liikmeteks oleksid E. Õ. Liidu, EKESKO, Kutsekoolide Õpet. Ühingu, Täienduskoolide Õp. Ühingu ja Koolinõunikude Ühingu esindajad, arvult 50. Seega loodaks õpetajate koda samadel alustel, nagu kodumajanduskoda. Sarnasel koja loomise moodusel oleks see hea külg, et alles jääksid õpetajate vabaalgatuslikud organisatsioonid. Ka aitaks koda alal hoida pidevat kontakti suurearvulise õpetajate perega. EKESKO projektis osutuks nõrgaks side koja ja laiemate õpetajaskonna ringidega.

Esindajaid saadaksid kotta:

- E. Õ. Liit — 25 esindajat.
- EKESKO — 14 esindajat.
- Tööst.- ja Kutsekoolide Õpet. Ühing — 7 esindajat.
- Täienduskoolide Õpet. Ühing — 2 esindajat.
- Koolinõunike Ühing — 2 esindajat.

Suurem esindajate arv E. Õ. L. poolt on põhjendatav seega, et liitu on koondunud peale algkooliõpetajate ka suur hulk teiste koolide õpetajaid ja vähemusrahvuste õpet. organisatsioonid. E. Õ. Liitu koondunud algkooliõpetajad töötavad enamuses maal, mis on meie riigielu kandvaim osa. E. Õ. Liidu liikmete arv on 3 korda suurem kui teiste õpetajate org-ide liikmete arv kokku.

Õpetajate koja valitavad ametid peaksid olema palgata auametid. Koja kulud tuleksid katta org-ide summadest proportsionaalselt nende poolt kotta delegeeritavate esindajate arvule.

Lõppeks palub Liit võimaldada esindajail osa võtta vastava seaduseelnõu arutamisest.

Kõnelusel riigivanemaga, kaldus viimane isiklikult õpetajate koda pooldavale seisukohale.

Samas küsimuses oli liidu esindajail kõnelusi 21. nov. haridusminister N. K a n n'uga, kellele ka esitati märgukiri.

Haapsalu Õpet. Ühing astus E. Õ. L. liikmeks.

Juba mõnda aastat ei kuulunud Haapsalu Õpetajate Ühing ühtegi üleriigilise õpetajate keskkorraldusse. Kuna terve rida uusi ülesandeid, näit. üldkoolinõuetuse korraldamine jt., nõuavad laialiste õpetajate ringkondade kontaktis töötamist, siis E. Õ. Liit saatis H. Õp. Ühingu ettepaneku astuda uuesti Eesti Õpet. Liitu. Ühing oma 12. oktoobri üldkoosolekul otsustaski rõhuva häälteenamusega liidu liikmeks astumise küsimuse jaatavalt. Viimane asemikkudekogu koosolek kinnitas liidu juhatuse otsuse. Haapsalu Õpet. Ühingu on praegu 39 liiget.

Õp. Eliisabet Tamm †

21. oktoobril lahkus elavate kirjas Tallinna 21. algkooli õpetaja Eliisabet Tamm pika ja vaevarikka haiguse tagajärjel, jättes leinama abikaasa ja 3 alaealist last. Kadunu muldasängitamisest Rahumäe kalmistul võttis osa hulk kadunu endisi õpilasi ja ametikaaslasi.

Toimetusele saadetud kirjandus

E. A s s o n: Üldine ajalugu ühes eesti ajalooa. Keskaeg. Keskkooli II kl. kursus. 192 lk. Hind kr. 1,40. „Noor-Eesti Kirjastus“. Raamat on rikkalikult illustreeritud.

J. K o n k s: Vana-aeg. Ajaloo õpperaamat keskkooli I klassile. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus. 174 lk. Hind 1 kr. 50 s., köites 1 kr. 75 senti.

K. M i h k l a — O. P a r l o: Kirjanduslooline valimik II. Keskkooli II klassile ja algkooli VI klassile. 300 lk. Hind kr. 2.— „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus.

J o h. K ä i s: Looduseõpetus. Tööjuhatusi iseseisvaks individuaalseks tööks. 6. õppeaasta. K. k.-ü. „Töökooli“ kirjastus 1935. 125 lk. Hind 75 s.

J o h. K ä i s: Looduseõpetus. Saateainet iseseisvaks individuaalseks tööks. 6. õppeaasta. I vihk. Elu saladustest. K. k.-ü. „Töökool“, Tallinn 1935. 64 lk. Hind 50 senti.

A. P a r t s: Maateaduse töö- ja õpperaamat algkooli 4. klassile, 131 lk. Hind 1 kr. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus.

J o h. K ä i s: Looduseõpetus. Saateainet iseseisvaks individuaalseks tööks. 6. õppeaastale. II vihk. Loodusejõud inimese teenistuses. K. k.-ü. „Töökooli“ kirjastus 1935. 76 lk. Hind 60 senti.

F. D r e v e r k: Jeanne D'Arc. Prantsusmaa rahvuskangelane. Suurmeeste elulood. Nr. 27. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, 1935.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinn, Pühavaimu 11, kõnetraat 458-52. Tellimishind 1936. aastaks: 4 krooni aastakäik, 2 krooni poolaastas, üksiknumber 50 senti; „Õpetajate Lehe“ ja „Kasvatuse“ koos aastatellijaile kr. 3,50 aastas („Õp. Lehega“ kr. 7,50).

Vastutav toimetaja: Enn Murdmaa. Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit. Eesti Ühistrükikoda, Tallinnas, Narva m. 27. 1935.



Rõõmu valmistada

tahame alati kõigile kodustele ja tuttavaile.

Lähenevad jõulud, rahu- ja perekonnapäevad. Neil pühil püüame kõik teha, et need oleksid ilusad. Rahva oma ühissetevõte ETK on sellejuures kõigile abiks. Seks tarvitage toitude valmistamiseks ETK jahu, maitseaineid, piparkoogisegu, küpsetuspulbrit jne.

Muretsege pühade lauale ETK kohvi, teed, kilu, sprotte ja veini.

ETK tooted on uhkuseks pühade lauale.

Meistersaavutised



ETK sigaretid **TURIST**
paberossitubak **KOTKAS**

Rahvaühissetevõte

ETK tubakatehas



A.-S. FRANZ KRULL



MASINAEHITUSVABRIK

Tallinn, Kopli 68. Asutatud 1865. a. Tallinn, Kopli 68.

Oma keskjaam 425-35 ja 445-68

Tartu osakond Raekoja 13, telefon 17.

Valmistab võistlemata headuses:

Masinaid, sisseseadeid, aurukatlaid, igat seltsi põllutöömasinaid,
-riistu ja nende osi, keskkülte malmradiaatoreid ja
katlaid, malm- ja vasevalu.

Tööde eest täieline vastutus.

Nõudke eelarveid ja kavasad.

K A L E V I D ,
P U U V I L L . R I I D E D ,
S I I D ,
K U N S T S I I D ,
N I I D I D ,

A.-S. „KREENBALT“

BALTI PUUVILLA KETRAM. JA KUDUM. VABRIKU A/S
KREENHOLMI PUUVILLASAADUS. MANUFAKTUURI OÜ
SINDI TEKSTIILVABRIKUTE ÜHISUSE
EESTI NIIDIVABRIKU OÜ

TOODETE SUURMÜÜGI KESKKOHT.

Väikemüük kõigis paremais riide ja segakauplustes linnas ja maal.

Kodumaal valmistatud



LIGNIINI

tarvitavad :

HAIGLAD

APTEEGID

ROHUKAUPLUSED

EESTI ÜHISTRÜKIKODA

TALLINN, NARVA MAANTEE 27.

TELEFON 425-40 ETEKA 33

VALMISTAB IGASUGU
TRÜKITÖID, KIIRESTI
JA SOBIVA HINNAGA

„OVO“

**Pilumajanduslik Eksport
osaühisus**

Asutatud 1924.

Kontor: Tallinn, S. Karja 18 d, tel. 445-71 ja 447-53

Ostab: piiramata arvul **kanamune ja nahku**

ning maksab kõrgemat päevahinda. Vastuvõtmise kohad igas maakonnalinnas ja alevites

Keskladu: Tallinn, Estonia pst. 13, telef. 307 25

EESTI ÜHISTEGELINE KINDLUSTUS-KESKSELTS



ÜHISTEGELISTE KINDLUSTUS-
SELTSIDE REVISJONILIIT JA
EDASIKINDLUSTUSE KESK-
KOHT

Tallinnas, Suur-Karja 19. Telefon 426-83.

Kindlustage oma elu ja
varandust

EESTI LLOYDIS

Soodsalt ostate Tall. pandimaja kauplustest

Narva maanteel nr. 18 (telef. 306-84):

Mitmesugust mööblit (saali, söögitoa, kabineti, magadistoa jne),
õmblusmasinaid,
kirjutusmasinaid,
jalgrattaid,

grammofone, muusikariistu jne. jne.

Maneeži tän. nr. 4 (telef. 301-23):

Valmisriideid, karusnahku, jalanõusid, vaipu, jahipüsse, taskukelli, päeva-
pildiparaate, mitmesuguseid kuld- ja hõbeasju.

Palju mitmesugust muud kaupa. — — — Laialdane ostjaskond üle maa.
Küllastage — jääte alaliseks ostjaks.



Just see õpi
mu ammune
soov



Saadaval kõigis

SINGER KAUPLUSTES.
Koolidele erilised hinnalaandused.

THOMAS CLAYHILLS & SON

Tallinnas. Asulatud 1633. a.

Tel. aadr.: „Clayhills“. Tallinn.
Telefonid 435-58 ja 435-26

Speditsioon Laevaagentuurid Lastimised

Oma aidad raudteeühendusega
Oma vedurlaevad

Korrapärane laevaühendus:

Tallinn — Stockholm

ja

Tallinn — Stettin

Album

Eesti Vabaduse Risti kavalerid

Saadaval vähesel arvul-ainult veel

RIIGI TRÜKIKOJAS

Hind Kr. 25.—

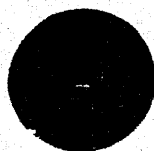
Iga arenenud inimese
parim sõber on hea

raamat

Eesti raamatu 400 aasta
juubeli puhul soovitame
ülikkalikus valikus

**teaduslikku
ilu-,
noorsoo- ja
lastekirjandust.**

Alati huvitavaid
uudiseid igal alal.



„PÄEVALEHE“

**raamatu- ja kirjutus-
materjalide kauplused.**

Tallinn, S. Karja 23, tel. 446-11
Pikk t. 2, tel. 428-83

Riietus teeb inimese!

See vana tarksõna on maksev veel tänapäevgi. On ju just riietus see, mis väliselt ütleb kõige enam inimese intelligentsi, maitsetaseme ja seltskondliku kultuuri kohta. Ekslik oleks aga arvata, et riietusega saab kedagi petta, lastes selle küll õmmelda heal rätsepal, kuid halvast materjalist. See oleks sama võimatu lootus, kui et kips meistri käte all muutub marmoriks. Halvast riidest ülikond või mantel ei või kunagi istuda hästi ega püsida kestvalt fassongis. Iga elegandi riietuse aluseks on kõrgeväärtuslik materjal, riie.

Eestis valmistab kõrgeimas headuses riideid Narva Kalevi Manufaktuur. Üksikuist riidesortidest olgu eestkätt nimetatud tugevad, moodsad ülikonna-, palitu- ja mantliriided, samuti peened naiste mantli- ja kostüümiriided. Eriti hinnatud on Narva Kalevi Manufaktuuri sinised šeevotid, mis ei karda päikest ega vihma.

Narva Kalevi Manufaktuuri riided on saadaval kõigis paremais riide- ja rätsepaärides.

Pidage ostmisel silmas igal kangal olevat
vabriku nimetust

Narva Kalevi Manufaktuur

„UUS EESTI“

on sisukam ja huvitavam rahvuslik ajaleht.

„UUS EESTI“

kaitseb meie riigi ja rahva üldhuvisid.

„UUS EESTI“

kaastöolisteks on **nimekamad Eesti avaliku elu tegelased, ülikooli õppejõud, õpetajad, kirjanikud, kunstnikud jne.**

„UUS EESTI“

toob igapäev täpselt ja kiirelt teateid kogu maailmast.

„UUS EESTI“

tellige veel täna omale.

„UUS EESTI“

tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja „UUS EESTI“ esindajad linnas ja maal.